RNI NO. MAHMAR/2020/84035

कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत
संपर्क
अॅड. सिद्धार्थ
MVsc, MBA, LLM
मो नं ९४२२५३९४५१

BAHUJAN SAURABHA
बहुजन सौरभ

दि. १८ जुलै २०२६

१९६९- अण्णाभाऊ साठे स्मृतीदिन
१९४२- शेड्युल कास्ट फेडरेशनचे नागपूर येथे तिसरे अधिवेशन. संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

शनिवार १८ जुलै २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : १९८ | दैनिक | किंमत : ₹ ५/-
Saturday, 18 July 2026 | Year : 6 | Issue : 198 | Daily | Rate: Rs. 5/-

महत्वाच्या बातम्या

कर्तव्य बजावत नसाल तर 'डॉक्टर' लिहू नका : सर्वोच्च न्यायालय

नवी दिल्ली : उत्तर प्रदेशातील गाझियाबाद येथे कथित बलात्कार करून हत्या झालेल्या चार वर्षांच्या मुलीला वेळेवर उपचार न दिल्याबद्दल सर्वोच्च न्यायालयाने शुक्रवारी दोन खाजगी रुग्णालये आणि त्यांच्या डॉक्टरांना तीव्र शब्दांत फटकारले. सरन्यायाधीश सूर्यकांत, न्या. जॉयमाल्य बागची आणि न्या. व्ही. मोहन यांचा समावेश असलेल्या खंडपीठाने दोन्ही रुग्णालयांना पीडितेच्या कुटुंबाला पुरेशी नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश दिले. या प्रकरणाची सुनावणी पुढील आठवड्यात होणार आहे. सुनावणीदरम्यान सरन्यायाधीश डॉक्टरांना म्हणाले, 'जर तुम्ही तुमचे कर्तव्य पार पाडू शकत नसाल, तर तुम्हाला तुमच्या नावापुढे 'डॉक्टर' ही उपाधी लावण्याचा कोणताही अधिकार नाही. जर तुम्हाला उपचाराचा खर्च परवडत नव्हता, तर तुम्ही त्या मुलीला स्वतःच दुसऱ्या रुग्णालयात न्यायला हवे होते. ती गरीब होती म्हणून तुम्ही तिच्याकडे दुर्लक्ष केले का? तिला तुमची फी परवडत नव्हती का?'

२९ राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये जनगणनेचा पहिला टप्पा पूर्ण

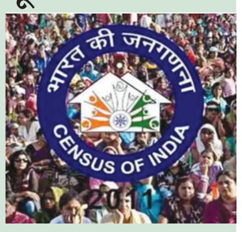

नवी दिल्ली : जनगणना २०२७ च्या पहिल्या टप्प्याअंतर्गत घरसूची आणि गृहगणनेसाठी (HLO) तामिळनाडू आणि त्रिपुरामध्ये शुक्रवारी स्वयं-गणना सुरू झाली. ही सुविधा ३१ जुलैपर्यंत उपलब्ध राहील. यानंतर, गणक १ ऑगस्ट ते ३० ऑगस्ट या कालावधीत घरोघरी जाऊन क्षेत्रीय गणना करतील. या राज्यांमधील रहिवासी अधिकृत स्वयंगणन पोर्टल se.census.gov.in द्वारे त्यांचे स्वयंगणन पूर्ण करू शकतात. स्वयंगणन पूर्ण झाल्यावर मिळालेले एसई आयडी (SE ID) सुरक्षित ठेवा आणि एचएलओ (HLO) प्रक्रिया सुरळीतपणे पूर्ण होण्यासाठी गणकाच्या क्षेत्रीय भेटीदरम्यान ते त्याला सादर करा. दरम्यान, केरळ आणि नागालँडमध्ये घरांची यादी आणि गृहनिर्माण गणनेचे क्षेत्रीय कार्य सुरू आहे आणि ते ३० जुलै २०२६ पर्यंत सुरू राहील. ज्या घरांनी स्वयंगणनाचा पर्याय निवडलेला नाही, त्या घरांची गणना गणकांकडून घरोघरी जाऊन केली जाईल.

मुंबई विमानतळावर ७.५ कोटी रुपयांचे सोने जप्त, सहा जणांना अटक

मुंबई : महसूल गुप्तचर संचालनालयाने (डीआरआय) मुंबईच्या छत्रपती शिवाजी महाराज आंतरराष्ट्रीय विमानतळावर एका मोठ्या आंतरराष्ट्रीय सोन्याच्या तस्करीच्या रॅकेटचा पर्दाफाश केला आहे. या कारवाईदरम्यान, बँकॉकहून तस्करी केलेले पाच किलोहून अधिक सोने जप्त करण्यात आले, ज्याची किंमत ७४.९ दशलक्ष रुपये आहे. डीआरआयने या प्रकरणी सहा जणांना अटक केली असून, त्यात विमानतळातील विविध दुकानांमध्ये काम करणारे तीन कर्मचारी आणि तीन फिलिपिनो नागरिकांचा समावेश आहे. चौकशी आणि तपासादरम्यान, तस्करीची एक धक्कादायक पद्धत उघडकीस आली. तपासात असे उघड झाले की, तस्करीसाठी सोन्याची पावडर मेणामध्ये लपवली जात होती. संशय टाळण्यासाठी आरोपी मेणामध्ये लपवलेल्या सोन्याच्या पावडरने भरलेल्या या पिशव्या एकमेकांना देत होते.

सोनिया गांधींचा सोनम वांगचुक यांच्या आंदोलनाला पाठिंबा देण्याचा निर्णय

नवी दिल्ली : काँग्रेस संसदीय पक्षाच्या अध्यक्षा सोनिया गांधी यांनी कार्यकर्त्या सोनम वांगचुक यांच्या आंदोलनाला पाठिंबा देण्याचा निर्णय घेतला आहे, ज्यामुळे लडाखच्या राजकीय इतिहासातील एक कमी ज्ञात असलेला अध्याय पुन्हा एकदा चर्चेत आला आहे. पक्षातील सूत्रांनुसार, सोनिया गांधी यांनी पक्ष नेत्यांना आठवण करून दिली की, त्यांच्या सासू आणि तत्कालीन पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांनी १९८४ मध्ये लेहला भेट देऊन सोनम वांगचुक यांचे वडील सोनम वांग्याल यांना अनुसूचित जमाती (एसटी) दर्जाच्या मागणीसाठी सुरू असलेले उपोषण संपवण्यासाठी मनवले होते. संसदेच्या पावसाळी अधिवेशनापूर्वी झालेल्या काँग्रेस संसदीय पक्षाच्या बैठकीदरम्यान ही बाब उघडकीस आली, जेव्हा काही नेते वांगचुकच्या आंदोलनाला पाठिंबा देण्याबाबत संभ्रमात होते. सूत्रांनी दिलेल्या माहितीनुसार, सोनिया गांधी यांनी आंदोलनाला पाठिंबा दर्शवला. त्यानंतर थोड्याच वेळात, त्यांच्या सूचनेनुसार काँग्रेस खासदार पवन खेरा दिल्लीतील जंतर मंतर येथे पोहोचले. त्यांनी सोनम वांगचुक यांची भेट घेतली, त्यांना उपोषण संपवण्याचा आग्रह केला आणि काँग्रेसच्या पूर्ण पाठिंब्याचे आश्वासन दिले.

जपानच्या माजी मंत्र्यांनी भारतावर फोडले खापर

बुलेट ट्रेन प्रकल्प रेंगाळला

नवी दिल्ली : बहुचर्चित आणि बहु प्रतिक्षित बुलेट ट्रेन अद्यापही सुरू झालेली नाही. भारत आणि जपान या दोन देशांमध्ये बुलेट ट्रेन प्रकल्प राबवण्यासाठी करार झालेला आहे. १५ ऑगस्ट २०२७ रोजी बुलेट ट्रेन प्रकल्पातील पहिला टप्पा सुरू केला जाणार आहे. बुलेट ट्रेन प्रकल्पाला होत असलेल्या विलंबाबाबत जपानच्या एका माजी मंत्र्यांनी तीव्र नाराजी व्यक्त केली आहे. जपानच्या एका माजी मंत्र्याने बुलेट ट्रेन प्रकल्पासंदर्भात भारतावर आरोप केले आहेत. त्यांनी प्रकल्पाला झालेल्या विलंबाबाबत 'निष्काळजीपणा' आणि 'वचनांची पूर्तता न केल्याचे' खळबळजनक आरोप केले आहेत. जपानच्या माजी मंत्र्यांनी युरोपीय सिग्नलिंग सिस्टीम, ट्रेन सेट आणि तंत्रज्ञान हस्तांतरणाच्या खरेदीवरून भारतावर जोरदार टीका केली.

शिंकान्सेन तंत्रज्ञानावर बोलतांना जपानचे माजी मंत्री हिदेकी माकिहारा म्हणाले की, भारतातील 'शिंकान्सेन' (बुलेट ट्रेन) प्रकल्पाशी मी स्वतः निगडित होतो; परंतु आंतरराष्ट्रीय बैठका आणि वाटाघाटींदरम्यान भारतीय बाजूने वारंवार दिसून आलेली बेजबाबदार वृत्ती अत्यंत धक्कादायक होती. काहीही झाले तरी ते दिलेले वचन पाळत नाहीत. एखादा शब्द दिला, तर ते लगेच फिरवतात. सर्वात जास्त खटकणारी गोष्ट म्हणजे भारतीय बाजूने वारंवार दाखवलेला घोर निष्काळजीपणा. जपानच्या एका माजी मंत्राने 'एक्स' या सोशल मीडियावर पोस्ट शेअर केली आहे.

संबंधित मंत्र्यांची वृत्ती खूपच वाईट होती. अशा परिस्थितीत योग्य संवाद होऊच शकत नाही, अशी टीका जपानच्या माजी मंत्र्यांनी केली आहे. अगदी शेवटच्या क्षणापर्यंत ते केवळ स्वतःच्या हिताचाच विचार करत राहतात. जेव्हा व्यक्तीची अशी वृत्ती असते, तेव्हा योग्य संवाद होऊच शकत नाही, अशी टीका जपानच्या माजी मंत्र्यांनी केली आहे. या प्रकल्पात आपले सर्वस्व अर्पण केलेल्या सर्व जपानी लोकांच्या सन्मानार्थ मला हे सांगितलेच पाहिजे. माझी १०० टक्के खात्री आहे की, हा प्रकल्प पुढे न सरकण्यामागे भारतीय बाजू पूर्णपणे जबाबदार आहे. पंतप्रधान ताकाइची यांच्या भेटीतूनही काहीही निष्पन्न झाले नाही. भारताचा शिंकान्सेन प्रकल्प अयशस्वीः सुरक्षेसाठी महत्त्वपूर्ण असलेल्या सिग्नल प्रणालीतून जपानला वगळले, या शब्दांत माजी मंत्र्यांनी नाराजी व्यक्त केली.

प्रकल्पाला झालेला प्रचंड विलंब, खर्चात ८० टक्क्यांहून अधिक वाढ (मूळ अंदाजित १.१ लाख कोटी रुपयांवरून १.९८ लाख कोटी रुपये) आणि तंत्रज्ञान हस्तांतरण वाटाघाटींचे अपयश या पार्श्वभूमीवर जपानच्या माजी मंत्र्यांनी ही टिप्पणी केली आहे, असे म्हटले जात आहे. परंतु, अद्याप याला दुजोरा मिळालेला नाही. याची पुष्टी होऊ शकलेली नाही.

जपानी माध्यमांच्या वृत्तानुसार, सुरुवातीला असे ठरले होते की मुंबई-अहमदाबाद बुलेट ट्रेन प्रकल्पात संपूर्णपणे जपानच्या 'शिंकान्सेन' प्रणालीचा वापर केला जाईल. जपानचा असा विश्वास आहे की, भारताने कराराच्या अटींचे योग्यरित्या पालन केले नाही आणि त्यासाठी त्यांनी तत्कालीन भारतीय मंत्र्यांनाही जबाबदार धरले आहे. शिंकान्सेन ही केवळ एक साधी ट्रेन नसून, ट्रेन, रेल्वेमार्ग आणि तिची विशेष डिजिटल सिग्नलिंग प्रणाली यांचा समावेश असलेले एक 'संपूर्ण पॅकेज' आहे. मात्र, भारताने जपानला या प्रणालीतून वगळले आहे. जपान अवाजवी शुल्क आकारण्याचा प्रयत्न करत असल्याचा दावा भारताच्या वतीने करण्यात आला.

प्रधानमंत्री आणि मुख्यमंत्री यांना पदावरून हटवण्याचे विधेयक स्थगित

नवी दिल्ली : गंभीर आरोपांखाली सलग ३० दिवस अटकेत राहिल्यास प्रधानमंत्री, केंद्रीय मंत्री आणि मुख्यमंत्र्यांना पदावरून दूर करू पाहणाऱ्या १३० व्या घटनादुरुस्ती विधेयकाची तपासणी करणाऱ्या संयुक्त संसदीय समितीने (जेपीसी), या विषयावर अधिक सखोल चर्चा आणि संबंधित घटकांशी पुढील सल्लामसलत आवश्यक असल्याचे मान्य करत, शुक्रवारी आपला मसुदा अहवाल स्वीकारण्याचा निर्णय पुढे ढकलला.

समितीच्या अध्यक्षा अपराजिता सारंगी यांनी सांगितले की, अंतिम निर्णय घेण्यापूर्वी मसुदा अहवालावर अधिक चर्चा करणे आवश्यक आहे, असे सदस्यांना वाटले. त्यामुळे, अहवाल अद्याप स्वीकारण्यात आला नाही आणि प्रक्रिया थांबवण्यात आली.

१३० व्या घटनादुरुस्ती विधेयकावरील संयुक्त संसदीय समितीने आपल्या मसुदा अहवालात एकूण पाच शिफारसींचा समावेश केला आहे. हा मसुदा अलीकडेच समितीच्या सर्व सदस्यांमध्ये विचारार्थ वितरित करण्यात आला.

शुक्रवारी झालेल्या समितीच्या बैठकीत, मसुदा अहवालातील प्रत्येक शिफारशीवर स्वतंत्रपणे मतदान केले जात होते. विविध हितधारकांकडून अधिक सूचना घेणे आणि परस्पर विचारविनिमयानंतर अंतिम निर्णय घेणे उचित ठरेल, असे सदस्यांना वाटले. परिणामी, अहवाल स्वीकारण्याचा निर्णय पुढे ढकलण्यात आला.

समितीच्या अध्यक्षा काय म्हणाल्या? समितीच्या अध्यक्षा अपराजिता सारंगी म्हणाल्या की, या विषयावर संबंधित पक्षांशी अधिक चर्चा करणे आवश्यक आहे, यावर संयुक्त संसदीय समिती एकमताने सहमत झाली आहे

ओवैसी आणि सुप्रिया सुळे यांनी त्यांच्या असहमतीची नोंद का मागे घेतली?

एमआयएमआयएमचे खासदार असदुद्दीन ओवैसी आणि राष्ट्रवादी काँग्रेसच्या (शरद पवार) खासदार सुप्रिया सुळे यांनी सुरुवातीला समितीकडे त्यांच्या असहमतीची नोंद सादर केली होती. मात्र, जेव्हा समितीने अहवाल स्वीकारण्याची प्रक्रिया स्थगित करण्याचा निर्णय घेतला, तेव्हा दोन्ही नेत्यांनी त्यांच्या असहमतीची नोंद मागे घेतली.

'आम्ही संसदेत तुमची लढाई लढू': सुप्रिया सुळे

नवी दिल्ली : सामाजिक कार्यकर्ते सोनम वांगचुक यांच्या उपोषणाला आज विसावा दिवस आहे. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या (एसपी) खासदार सुप्रिया सुळे यांनी शुक्रवारी दिल्लीतील जंतर मंतर येथे त्यांची भेट घेतली. त्यांनी वांगचुक यांच्या प्रकृतीबद्दल चिंता व्यक्त केली आणि त्यांना उपोषण संपवण्याचे आवाहन केले.

सुप्रिया सुळे म्हणाल्या, 'सोनम वांगचुक यांनी उपोषण संपवावे, असा आग्रह करण्यासाठी आम्ही आलो आहोत. जर लढा द्यायचा असेल, तर आम्ही संसदेत एकत्र लढू. संसदेचे अधिवेशन सोमवारी सुरू होत आहे. नीट विद्यार्थ्यांच्या समस्यांसहित हे सर्व मुद्दे आम्ही तिथे मांडू. खासदार सुप्रिया सुळे यांनी केंद्र सरकारला असंवेदनशील ठरवत त्यावर टीका केली. विरोधी पक्ष वांगचुक यांच्या पाठीशी खंबीरपणे उभा आहे, असे त्या म्हणाल्या. सुळे यांनी पुढे सांगितले की, त्यांनी या मुद्द्यावर डिंपल यादव यांची भेट घेतली असून त्यांना द्रमुक आणि तृणमूल काँग्रेससारख्या पक्षांचा पूर्ण पाठिंबा आहे.

स्वागत

अविष्कार संगीता अकादमीचे सदस्य तसेच महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीचे जिल्हा कार्याध्यक्ष व दैनिक बहुजन सौरभ चे विज्ञान विश्व स्तंभलेखक डॉ. सुनील भगत हे दैनिक बहुजन सौरभचे संचालक झाले आहेत त्यांच्या वाढदिवसानिमित्त त्यांनी दैनिक बहुजन सौरभ चे मुख्य संपादक अॅड डॉ. सिद्धार्थ कांबळे यांना धनादेश दिला. यावेळी उपस्थित देवयानी भगत व संध्या राजुरकर .

पावसाळी अधिवेशनापूर्वी जयराम रमेश यांनी सरकारला घेरले

नवी दिल्ली : संसदेच्या पावसाळी अधिवेशनाच्या पार्श्वभूमीवर, काँग्रेसचे सरचिटणीस जयराम रमेश यांनी विरोधी पक्षांची एकता आणि आगामी विधेयकांवर भाष्य केले. त्यांनी सांगितले की, टीव्हीकेची बाजू घेतल्यामुळे आणि डीएमकेसोबतची युती तोडल्यामुळे तामिळनाडूमध्ये काँग्रेस पक्षावर डीएमके काहीशी नाराज आहे. डीएमकेने संसदेत स्वतंत्र आसनव्यवस्थेची मागणीही केली आहे. असे असूनही, डीएमके आणि भाजपमध्ये वैचारिक एकमत झालेले नाही. जयराम रमेश यांना विश्वास आहे की, डीएमके सीमांकन विधेयकावर कोणतीही कारवाई करताना तामिळनाडू आणि दक्षिण भारताचे हित लक्षात घेईल. डीएमके नेते एम.के. स्टॅलिन यांनीही म्हटले आहे की, त्यांना प्रथम विधेयकातील तरतुदींचा आढावा घ्यायचा आहे.

जयराम रमेश म्हणाले की, सरकार पावसाळी अधिवेशनात अनेक महत्त्वाची विधेयके आणू शकते. यामध्ये १३१ व्या घटनादुरुस्ती विधेयकाचा (सीमांकन) समावेश आहे, जे लोकसभेच्या जागांची संख्या वाढवण्याशी संबंधित आहे. त्यांनी आरोप केला की, हे विधेयक केवळ २०२९ च्या निवडणुका डोळ्यासमोर ठेवून आणले जात आहे. ते पुढे म्हणाले की, काही विरोधी पक्षांच्या भावना लक्षात घेऊन अमित शाह ज्या तडजोडींबद्दल बोलत आहेत, त्या देखील निरर्थक आहेत, कारण संविधानात अशा काही तरतुदी आहेत ज्या कायम राहतील आणि गृहमंत्री ज्या तडजोडींबद्दल बोलत आहेत त्यापेक्षा त्या अधिक महत्त्वाच्या ठरतील. याव्यतिरिक्त, सरकार १३० वे घटनादुरुस्ती विधेयक आणू शकते, ज्यानुसार गंभीर आरोपांखाली तुरुंगवास झाल्यास पंतप्रधान, मुख्यमंत्री आणि मंत्र्यांना पदावरून दूर करण्याची किंवा निलंबित करण्याची तरतूद आहे. सुप्रिया सुळे आणि असदुद्दीन ओवैसी यांच्यासारख्या नेत्यांनी या विधेयकाला विरोध दर्शवला असून, संपूर्ण विरोधी पक्ष याच्या विरोधात आहे.

एसके हॉलिडेजच्या ५ देशीय यात्रा

इंग्लंड, स्कॉटलंड, वेल्स आणि संपूर्ण आयर्लंड

प्रस्थान :- नागपूर १० ऑगस्ट 2026

विशेष आकर्षण :- बाबासाहेबांचे लंडनस्थित घर, लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स, ग्रेजइन

संपर्क :-एसके हॉलीडेज नागपूर 9422126992/7507259851

अॅड. सुरेंद्र गडलिंग यांच्या जामिनावर पुढील आठवड्यात सुनावणीची ग्वाही

नागपूर : बहुचर्चित एल्गार परिषद आणि माओवाद्यांशी संबंध असल्याचा गंभीर आरोप असलेले नागपूर येथील वकील अॅड. सुरेंद्र पुंडलिक गडलिंग (६०) यांच्या जामीन अर्जावर पुढील आठवड्यात सुनावणी घेण्यास सर्वोच्च न्यायालयाने शुक्रवारी मान्यता दिली. सरन्यायाधीश सूर्यकांत, न्या. जॉयमाल्य बागची आणि न्या. व्ही. मोहना यांच्या न्यायपीठाने हा दिलासा दिला. वरिष्ठ अॅड. कपिल सिब्बल यांनी गडलिंग साडेसात वर्षांपासून तुरुंगात असल्याचे सांगत या प्रकरणावर तातडीने सुनावणी घेण्याची विनंती केली होती. त्याची दखल सर्वोच्च न्यायालयाने घेतली. गडलिंग यांच्यावर भूमिगत माओवादी बंडखोरांना मदत करणे आणि फरार असलेल्या सह-आरोपींसोबत कट रचणे, असे गंभीर आरोप आहेत. त्यांच्याविरोधात बेकायदेशीर कृत्य प्रतिबंधक कायदा आणि भारतीय दंड संहितेच्या विविध कलमांखाली गुन्हे दाखल करण्यात आले आहेत. गडलिंग यांनी शासकीय हालचालींची गुप्त माहिती आणि काही संवेदनशील भागांचे नकाशे नक्षलवाद्यांना पुरवल्याचा दावा तपास यंत्रणांनी केला आहे. याशिवाय, गडचिरोलीतील सुरजागड खाण प्रकल्पाला विरोध करण्यासाठी माओवाद्यांना भडकावणे आणि स्थानिक लोकांना या चळवळीत सामील करून घेणे, असे आरोपही त्यांच्यावर ठेवण्यात आले आहेत. गडलिंग यांच्यासोबत भीमा-कोरेगाव हिंसाचार आणि कबीर कला मंचचे कनेक्शन असल्याचा दावाही केला जात आहे. ३१ डिसेंबर २०१७ रोजी पुण्यातील शनिवारवाडा येथे झालेल्या एल्गार परिषदेत चिथावणीखोर भाषणे देण्यात आली.

पाहिजे

पद	पात्रता	वेतन
अधिक्षक (वय २१ वर्षांचे वर)	किमान १२वी पास, एमएससीआयटी पास असल्यास किंवा संगणकबाबत ज्ञान असल्यास प्राधान्य	शासनमान्य मानधन

मुलाखत : दिनांक : २३ जुलै २०२३, दुपारी १२.०० वाजता

स्थळ : कल्याण मुलांचे वसतीगृह, १२६० वैशाली नगर (बिनाकी लेआऊट) नागपूर -१७

व्यवस्थापक: गंगाधर मेश्राम

अध्यक्ष: श्री. उन्मेश तु. गेडाम

ज्वलंत विषयावरील 'अनमोल संदर्भग्रंथ'

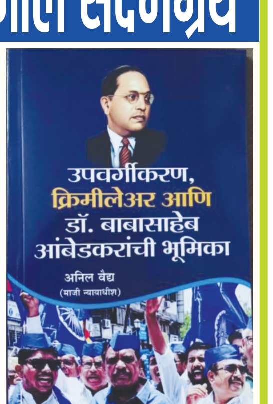

* 'उपवर्गीकरण, क्रिमी' 'लेअर आणि डॉ. बाबासाहेब' आंबेडकरांची भूमिका'
* 'बहुजन सौरभ कार्यालयनागपूर येथेउपलब्ध'
* 'उपवर्गीकरण, क्रिमिलेयर आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भूमिका'

लेखक : अनिल वैद्य (माजी न्यायाधीश)

आजच्या ज्वलंत सामाजिक विषयावर आधारित हा अभ्यासपूर्ण, संशोधनाधारित आणि संदर्भसमृद्ध ग्रंथ आता बहुजन सौरभ कार्यालय, नागपूर येथे उपलब्ध आहे. ही अल्पावधीत प्रकाशित दुसरी आवृत्ती आहे. हा ग्रंथ श्रीराम बनसोड यांनी वाचकांसाठी नागपूर येथे उपलब्ध करून दिला असून, जिज्ञासू वाचक, विद्यार्थी, अभ्यासक आणि सामाजिक कार्यकर्त्यांनी बहुजन सौरभ कार्यालयातून हा ग्रंथ अवश्य घ्यावा, असे आवाहन त्यांनी केले आहे.

ग्रंथ उपलब्ध ठिकाण : बहुजन सौरभ कार्यालय १/२, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर – ४४००२७

संपर्क : श्रीराम बनसोड मो. 8208617748

ग्रंथाचे देणगीमूल्य : फक्त ६०

कार्यालय मो नं. 9422860648

अनिलकुमार मेश्राम अमृत महोत्सवी नागरी सत्कार समिती

निमंत्रण

अनिलकुमार मेश्राम
अमृत महोत्सवी नागरी सत्कार समारंभ

शनिवार, दिनांक 18 जुलै 2026, दुपारी 2:00 वाजता
स्थान : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कामगार प्रशिक्षण केंद्र, प्रेरणा नगर, काटोल रोड, नागपूर-440013.

कार्यक्रमाचे अध्यक्ष : डॉ चन्द्रबोधि पाटील, ट्रस्टी चेयरमैन, दि बुद्धिस्ट सोसाइटी ऑफ इंडिया
विशेष अतिथी : पूज्य भदन्त नागदीपंकर महाथेरो
विशेष अतिथी : पूज्य भदन्त धम्मसारथी
मुख्य अतिथी : मा. इंजी रतन सोमकुंवर, राष्ट्रीय अध्यक्ष दि बुद्धिस्ट सोसाइटी ऑफ इंडिया
मुख्य अतिथी : मा. सुजाताताई लोखंडे, साहित्यिक

विनीत: शंकरराव ढेंगरे, मुख्य संयोजक
मनोहरराव दुपारे, राजकुमार वंजारी, टी. टी. नितनवरे, मिलिंद डांगे, अलका चौकीकर, संयोजक

प्रस्तुत कार्यक्रमास आपली उपस्थिती वंदनीय आहे.

अनिलकुमार मेश्राम अमृत महोत्सवी नागरी सत्कार समिती, नागपूर

बहुजन सौरभ संपादकीय

पेपरफुटी: विद्यार्थ्यांचे भविष्य विकले जाणार?

भारतातील शिक्षण व्यवस्था आज अभूतपूर्व संकटातून जात आहे. एकामागोमाग एक उघड होणाऱ्या पेपरफुटीच्या घटना, कोचिंग माफियाचे वाढते जाळे, परीक्षा व्यवस्थेतील भ्रष्टाचार आणि शिक्षण धोरणातील विसंगती यामुळे देशातील कोट्यवधी विद्यार्थी अक्षरशः असुरक्षित झाले आहेत. उत्तराखंडमधील पेपरफुटी, रसायनशास्त्राच्या प्रश्नपत्रिकेसाठी पाच लाख रुपयांची मागणी, लातूरमधील काही कोचिंग संस्थांबाबत सीबीआयकडून सुरू असलेली माहिती संकलनाची प्रक्रिया आणि तिसरी भाषा नववीपासून सक्तीने लागू करण्याबाबत सर्वोच्च न्यायालयाने केंद्र सरकारला विचारलेले कठोर प्रश्न, या सर्व घटना भारतीय शिक्षण व्यवस्थेतील गंभीर अधःपतनाचे संकेत आहेत. आज प्रश्न फक्त एका परीक्षेचा नाही. प्रश्न आहे देशाच्या भावी डॉक्टरांचा, अभियंत्यांचा, वैज्ञानिकांचा, शिक्षकांचा आणि प्रशासकीय अधिकाऱ्यांचा. ज्या व्यवस्थेत प्रश्नपत्रिका परीक्षा होण्यापूर्वीच बाजारात विकल्या जातात, त्या व्यवस्थेत गुणवत्ता, प्रामाणिकपणा आणि मेहनतीला काय अर्थ उरतो? लाखो विद्यार्थी दिवस-रात्र अभ्यास करतात, पालक कर्ज काढून मुलांना कोचिंगला पाठवतात, तर दुसरीकडे काही भ्रष्ट प्रवृत्ती पैशाच्या बळावर यश विकत घेण्याचा प्रयत्न करतात. हा केवळ गुन्हा नाही; तर संविधानाने दिलेल्या समान संधीच्या अधिकारावर केलेला थेट आघात आहे. उत्तराखंडमध्ये रसायनशास्त्राच्या प्रश्नपत्रिकेसाठी पाच लाख रुपयांची मागणी झाल्याची माहिती समोर आली आहे. शिक्षणाचा असा उघडपणे लिलाव होणे ही अत्यंत लाजिरवाणी बाब आहे. प्रश्नपत्रिका ही विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानाची कसोटी असते; पण तीच जर पैशाने विकत मिळत असेल, तर परीक्षा म्हणजे केवळ एक फार्स ठरतो. ही परिस्थिती देशाच्या नैतिक आरोग्यासाठीही घातक आहे. लातूर हे महाराष्ट्रातील शिक्षणाचे महत्त्वाचे केंद्र मानले जाते. अशा ठिकाणच्या काही कोचिंग संस्थांबाबत सीबीआय माहिती गोळा करत असल्याच्या बातम्या संपूर्ण देशासाठी चिंतेचा विषय आहेत. चौकशी पूर्ण होईपर्यंत कोणालाही दोषी म्हणणे योग्य नाही; मात्र कोचिंग उद्योगाभोवती संशयाचे वातावरण निर्माण होणेही धोकादायक आहे. शिक्षण ही सेवा न राहता हजारो कोटी रुपयांचा उद्योग बनला आहे. प्रवेश परीक्षांचे व्यापारीकरण इतके वाढले आहे की अनेक विद्यार्थ्यांना कोचिंगशिवाय यश मिळणे कठीण वाटू लागले आहे. ही परिस्थिती शिक्षणातील सामाजिक समतेलाच आव्हान देणारी आहे. याचवेळी तिसरी भाषा नववीपासून सक्तीने लागू करण्याच्या मुद्द्यावर सर्वोच्च न्यायालयाने केंद्र सरकारला विचारलेले प्रश्नही अत्यंत महत्त्वाचे आहेत. शिक्षण धोरण हे विद्यार्थ्यांच्या हिताचे असले पाहिजे, राजकीय प्रयोगांचे नव्हे. ग्रामीण भागातील शाळा, शिक्षकांची कमतरता, विद्यार्थ्यांवरील अभ्यासाचा ताण आणि विविध राज्यांची भाषिक परिस्थिती यांचा विचार न करता घेतलेले निर्णय शिक्षण अधिक गुंतागुंतीचे करतात. न्यायालयाने सरकारला वास्तवाचा आरसा दाखविला आहे. सर्वात मोठा प्रश्न असा आहे की, प्रत्येक पेपरफुटीनंतर सरकार चौकशीची घोषणा करते, काही अटक होतात, समित्या नेमल्या जातात; पण काही महिन्यांनी पुन्हा दुसऱ्या परीक्षेत तोच प्रकार घडतो. म्हणजेच समस्या व्यक्तींची नसून संपूर्ण व्यवस्थेची आहे. पेपरफुटीमागे संघटित गुन्हेगारी, आर्थिक हितसंबंध आणि काही ठिकाणी राजकीय संरक्षण असल्याशिवाय असे रॅकेट वर्षानुवर्षे चालू राहू शकत नाहीत. देशाला आता केवळ आश्वासनांची गरज नाही. पेपरफुटी हा राष्ट्रीय सुरक्षेशी संबंधित गंभीर आर्थिक गुन्हा मानला पाहिजे. दोषींना जलदगती न्यायालयातून कठोर शिक्षा झाली पाहिजे. परीक्षा प्रक्रियेत अत्याधुनिक तंत्रज्ञान, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डिजिटल सुरक्षा आणि स्वतंत्र राष्ट्रीय परीक्षा सुरक्षा प्राधिकरणाची स्थापना झाली पाहिजे. कोचिंग उद्योगासाठी कठोर नियमन, आर्थिक पारदर्शकता आणि नियमित तपासणीची व्यवस्था निर्माण झाली पाहिजे. विद्यार्थ्यांचे भविष्य हा कोणाच्याही नफ्याचा व्यवसाय असू शकत नाही. शिक्षण ही बाजारपेठ नाही; ते राष्ट्रनिर्मितीचे सर्वात प्रभावी साधन आहे. प्रश्नपत्रिका विकणारे, भ्रष्टाचार करणारे आणि विद्यार्थ्यांच्या आयुष्याशी खेळणारे हे समाजाचे शत्रू आहेत. त्यांच्यावर केवळ गुन्हे दाखल करून चालणार नाही; तर अशी शिक्षा झाली पाहिजे की भविष्यात कोणालाही असा विचार करण्याचे धाडस होऊ नये. आजचा विद्यार्थी सरकारकडे एकच प्रश्न विचारत आहे, ‘आमच्या कष्टाची किंमत आहे की नाही?’ या प्रश्नाचे उत्तर भाषणातून नव्हे, तर कृतीतून द्यावे लागेल. अन्यथा पेपरफुटीची ही साखळी थांबणार नाही आणि देशाची सर्वात मोठी संपत्ती असलेली तरुण पिढी व्यवस्थेवरील विश्वास कायमचा गमावून बसेल. हे राष्ट्रासाठी सर्वात मोठे अपयश ठरेल.●●

आपल्या मताधिकाराचे संरक्षण करणे गरजेचे

सध्या राज्यात SIR (Special Intensive Revision – विशेष सखोल पुनरीक्षण सुरू आहे. मतदार यादी अचूक आणि अद्ययावत ठेवण्यासाठी निवडणूक आयोगाकडून मतदार याद्यांचे पुनरीक्षण केले जात आहे असे सांगितले जात आहे. पात्र नागरिकांची नावे मतदार यादीत समाविष्ट करणे, दुबार नोंदी तपासणे, मृत मतदारांची नावे नियमानुसार वगळणे तसेच स्थलांतर किंवा पत्त्यातील बदलांची नोंद घेणे, हा या प्रक्रियेचा व्यापक उद्देश आहे असे सांगितले जाते. म्हणून SIR प्रक्रियेबाबत प्रत्येक नागरिकाने अत्यंत जागरूक आणि सावध राहणे गरजेचे आहे. विशेषतः अनुसूचित जाती-जमाती, बौद्ध, आदिवासी, भटके-विमुक्त, स्थलांतरित कामगार, ऊसतोड मजूर, बांधकाम कामगार, शेतमजूर आणि असंघटित क्षेत्रातील श्रमिक यांनी आपल्या मतदार नोंदीकडे दुर्लक्ष करून चालणार नाही. किंवा सरकार किंवा निवडणूक आयोगावर टीका करत SIR कडे पाठ फिरविणे नुकसानकारक ठरेल. आपल्या देशात पूर्वी अशा कटकटी नव्हत्या. मतदार यादी जाहीर व्हायची, कधी नोंदणी केली हेही माहिती नसायचे. पण आता परिस्थिती बदलली आहे. असो!

आपण आपल्या बीएलओ शी संपर्क साधा. महत्वाचे म्हणजे 2002 च्या मतदार यादीत तुमचे नाव असणे गरजेचे आहे. अन्यथा अधिकाऱ्यापुढे सुनावणी होणार. 2002 ची मतदार यादी व त्यातील तुमच्या नावाची नोंद SIR चे प्रमुख सूत्र आहे हे लक्षात घ्यावे. कुटुंब प्रमुखाचे 2002 च्या मतदार यादीत नाव असेल तर कुटुंबातील नविन सदस्य समाविष्ट केले जातात. प्रत्येक मतदान केंद्रासाठी बीएलओ म्हणजे बूथ लेव्हल ऑफिसर अर्थात मतदान केंद्रस्तरीय अधिकारी नियुक्त केलेला असतो. मतदार यादीच्या पुनरीक्षणाच्या प्रक्रियेत बीएलओ महत्त्वाची भूमिका बजावतो. आपण ज्या मतदान केंद्रावर मतदान करता, त्या केंद्राशी संबंधित बीएलओ कोण आहे, बीएलओ आपणास आपल्या नावाची नोंद असलेला फॉर्म देईल. त्यांच्या कडून अर्ज कसा भरावा याची माहिती घ्यावी. SIR अंतर्गत आपल्याला आवश्यक अर्ज किंवा Enumeration Form भरावयाचा असल्यास तो अचूक माहिती भरून सादर करावा. अर्जामध्ये काही त्रुटी किंवा कागदपत्रांची कमतरता असल्यास बीएलओ कडून योग्य माहिती घेऊन ती त्रुटी पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करावा.

जुन्या मतदार यादीतील नाव तपासा : SIR प्रक्रियेत संबंधित राज्यासाठी निश्चित केलेल्या मागील Intensive Revision च्या मतदार यादीतील नोंदी महत्त्वाच्या ठरू शकतात. त्यामुळे आपले किंवा आपल्या पालकांचे नाव संबंधित जुन्या मतदार यादीत आहे की नाही, हे अधिकृत माध्यमातून तपासणे गरजेचे आहे. मात्र 2002 किंवा अन्य जुन्या मतदार यादीत नाव सापडले नाही म्हणजे सध्याच्या मतदार यादीतील नाव आपोआप रद्द होणार, असा निष्कर्ष काढून घाबरून जाण्याचे कारण नाही. आपल्या राज्यासाठी लागू असलेल्या निवडणूक आयोगाच्या अधिकृत SIR आदेशानुसार कागदपत्रे, पडताळणी, दावा-हरकत आणि आवश्यक असल्यास सुनावणीची प्रक्रिया समजून घेणे महत्त्वाचे आहे. जुनी मतदार नोंद शोधताना आपण पूर्वी ज्या ठिकाणी राहत होतो आणि ज्या मतदान केंद्रावर मतदान केले होते, त्या परिसरातील जुन्या मतदार याद्यांमध्येही आपले किंवा आपल्या कुटुंबातील सदस्यांचे नाव शोधावे. नाव सापडत नसेल तर बीएलओ किंवा संबंधित निवडणूक अधिकाऱ्यांकडून पुढील प्रक्रियेची माहिती घ्यावी.

स्थलांतरित आणि श्रमिक नागरिकांचा प्रश्न गंभीर : भारतामध्ये लाखो नागरिक रोजगारासाठी एका गावातून दुसऱ्या गावात, एका जिल्ह्यातून दुसऱ्या जिल्ह्यात किंवा एका राज्यातून दुसऱ्या राज्यात स्थलांतर करतात. ऊसतोड कामगार, बांधकाम मजूर, वीटभट्टी कामगार, शेतमजूर आणि असंघटित क्षेत्रातील श्रमिक यांच्याकडे अनेक वर्षांपूर्वीच्या वास्तव्याचे पुरावे सहज उपलब्ध असतीलच असे नाही. शिक्षण आणि नोकरीच्या निमित्ताने स्थलांतर करणाऱ्या नागरिकांनाही अशाच अडचणी येऊ शकतात. एखाद्या व्यक्तीचे नाव अनेक वर्षांपूर्वीच्या मतदार यादीत नसणे म्हणजे ती व्यक्ती आज पात्र मतदार नाही, असा अर्थ आपोआप होत नाही. त्यामुळे निवडणूक प्रशासनानेही अशा नागरिकांच्या वास्तविक परिस्थितीचा संवेदनशीलतेने विचार केला पाहिजे आणि कायद्यानुसार त्यांना आपली बाजू व पुरावे मांडण्याची पूर्ण संधी मिळाली पाहिजे.

आपण पिढ्यानपिढ्या या देशाचे नागरिक आहोत : आपण पिढ्यानपिढ्या या देशात राहत आलो आहोत. तरीही आजच्या प्रक्रियेत नागरिकांना आपली पात्रता सिद्ध करण्यासाठी कागदपत्रे शोधण्याची वेळ येऊ शकते. ही परिस्थिती सामान्य नागरिकांसाठी, विशेषतः गरीब आणि स्थलांतरित नागरिकांसाठी त्रासदायक ठरू शकते. परंतु आपला देश कायद्याच्या राज्यावर चालतो. त्यामुळे कायद्याने आणि निवडणूक आयोगाने निर्धारित केलेल्या प्रक्रियेचे पालन करतानाच आपल्या घटनात्मक आणि लोकशाही अधिकारांचे संरक्षण करण्यासाठी जागरूक राहणे आवश्यक आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी वंचित आणि बहिष्कृत समाजाला राजकीय अधिकार आणि प्रतिनिधित्व मिळावे यासाठी प्रदीर्घ संघर्ष केला. भारतीय लोकशाहीत प्रत्येक प्रौढ नागरिकाच्या मताला समान मूल्य आहे. पण प्रत्यक्ष मतदान करण्यासाठी आपले नाव मतदार यादीत असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे मतदार यादीतील आपली नोंद सुरक्षित ठेवणे ही प्रत्येक नागरिकाची जबाबदारी आहे. आपण संविधान आणि लोकशाहीच्या संरक्षणाची चर्चा करतो, तेव्हा आपल्या कुटुंबातील प्रत्येक पात्र व्यक्तीचे नाव मतदार यादीत आहे की नाही, हे तपासणेही तितकेच महत्त्वाचे आहे.

अनिल वैद्य
माजी न्यायाधिश
मो. 9657758555

प्रत्येक बुद्धविहार आणि सामाजिक संस्थेने पुढाकार घ्यावा : माझे विशेष आवाहन आहे की, प्रत्येक बुद्धविहार, सामाजिक संस्था आणि आंबेडकरी संघटनेने SIR व मतदार यादीसंदर्भात जनजागृती मोहीम राबवावी. तरुण आणि सुशिक्षित कार्यकर्त्यांनी ज्येष्ठ नागरिक, अशिक्षित व्यक्ती, गरीब कुटुंबे आणि स्थलांतरित श्रमिकांना मतदार यादी तपासण्यासाठी व आवश्यक प्रक्रिया पूर्ण करण्यासाठी मदत करावी.

आपले नाव तपासा. आपल्या कुटुंबातील प्रत्येक पात्र मतदाराचे नाव तपासा. आपल्या बीएलओ शी संपर्क साधा. आवश्यक अर्ज अचूक भरा. त्रुटी असल्यास वेळेत दुरुस्त करा. नाव चुकीने वगळले जाण्याची शक्यता असल्यास कायद्यानुसार उपलब्ध दावा, हरकत किंवा सुनावणीच्या प्रक्रियेचा उपयोग करा. मताधिकार हा लोकशाहीतील आपला अत्यंत मौल्यवान अधिकार आहे. त्याबाबत निष्काळजी राहू नका. जागरूक राहा, अधिकृत माहिती तपासा आणि आपल्या मताधिकाराचे संरक्षण करा. ३० जून ते २९ जुलै २०२६ या कालावधीत ही मोहीम राबवली जात असून, हा अखेरचा टप्पा असल्याने २९ जुलैनंतर मतदारांना कोणतीही दुरुस्ती किंवा नोंदणीची संधी मिळणार नाही.

यापूर्वी बिहारसह विविध राज्यांतील मतदार यादी पुनरीक्षणाच्या प्रक्रियेत मोठ्या संख्येने मतदारांची नावे वगळली जाणे किंवा मसुदा मतदार यादीत न दिसणे याबाबत गंभीर प्रश्न उपस्थित झाले आहेत. अशा सर्व व्यक्तींना बांगलादेशी, परदेशी किंवा घुसखोर समजणे योग्य ठरणार नाही. त्यांच्यामध्ये अनेक पात्र भारतीय नागरिक असण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. स्थलांतर, जुन्या कागदपत्रांचा अभाव, नाव-पत्त्यातील विसंगती, प्रशासकीय त्रुटी किंवा निर्धारित वेळेत आवश्यक पुरावे सादर न करता येणे अशा विविध कारणांमुळे पात्र नागरिकाचे नाव मतदार यादीतून वगळले जाण्याचा धोका निर्माण होऊ शकतो.

म्हणूनच SIR प्रक्रिया राबविताना कोणत्याही पात्र भारतीय नागरिकाचा मताधिकार केवळ कागदपत्रांच्या तांत्रिक अडचणीमुळे हिरावला जाणार नाही, याची निवडणूक आयोगाने विशेष दक्षता घेतली पाहिजे. संबंधित व्यक्तीला नोटीस, आपली बाजू मांडण्याची संधी, पुरावे सादर करण्याची पुरेशी मुदत आणि उपलब्ध अपील किंवा दावा प्रक्रिया यांची प्रभावी संधी मिळणे आवश्यक आहे.●●

भारत सरकार दरवर्षी १ ते १५ जुलै या कालावधीत स्वच्छता पंधरवडा आणि स्वच्छ भारत अभियान अंतर्गत विविध जनजागृती उपक्रम राबवते. सार्वजनिक ठिकाणांची स्वच्छता, प्लास्टिकमुक्ती, कचरा व्यवस्थापन आणि पर्यावरण संवर्धन यांसारख्या विषयांवर व्यापक जनजागृती केली जाते. हा उपक्रम निश्चितच स्वागतार्ह आहे.

स्वच्छ भारत अभियानाचे खरे प्रणेते राष्ट्रसंत गाडगे बाबा

मात्र, स्वच्छ भारताची संकल्पना भारतासाठी नवीन नाही. आजपासून शतकाहून अधिक वर्षांपूर्वी राष्ट्रसंत गाडगेबाबांनी हातात झाडू घेऊन गावोगाव फिरत स्वच्छतेला सामाजिक परिवर्तनाचे प्रभावी माध्यम बनवले होते. त्यामुळे स्वच्छ भारताचा इतिहास लिहिताना केवळ सरकारी योजनांचा उल्लेख करून चालणार नाही; या चळवळीचे खरे प्रेरणास्थान असलेल्या राष्ट्रसंत गाडगे बाबांचे कार्य अग्रक्रमाने स्मरणात ठेवावे लागेल.

२३ फेब्रुवारी १८७६ रोजी अमरावती जिल्ह्यातील शेंडगाव येथे जन्मलेले डेबूजी झिंगराजी जानोरकर पुढे संपूर्ण महाराष्ट्राला ‘गाडगे बाबा’ म्हणून परिचित झाले. ते कोणत्याही गावात पोहोचले की मंदिरात किंवा धर्मशाळेत जाण्यापूर्वी हातात झाडू घेऊन रस्ते, गटारे, विहिरी आणि सार्वजनिक ठिकाणे स्वच्छ करत असत. त्यांच्या कृतीतून समाजाला एक मूक पण प्रभावी संदेश मिळत असे, ‘स्वच्छता हीच खरी मानवसेवा.’ गाडगे बाबांसाठी धर्म म्हणजे कर्मकांड नव्हते; तर भुकेल्याला अन्न, तहानलेल्याला पाणी, निराधाराला आधार आणि समाजाला स्वच्छ, विवेकी व सुसंस्कृत बनविण्याचे कार्य होय. त्यांनी स्वच्छतेला केवळ आरोग्याचा विषय मानले नाही, तर सामाजिक समता, मानवी प्रतिष्ठा आणि विवेकाशी जोडले. शारीरिक घाणीबरोबरच अंधश्रद्धा, कर्मकांड, जातिभेद, अस्पृश्यता, व्यसनाधीनता आणि मानसिक गुलामगिरीवरही त्यांनी कठोर प्रहार केला. त्यांच्या हातातील झाडू हा केवळ साफसफाईचे साधन नव्हता; तो सामाजिक परिवर्तनाचा ध्वज होता. भिक्षेत मिळालेला पैसा त्यांनी स्वतःच्या सुखासाठी कधीच वापरला नाही. धर्मशाळा, विद्यार्थी वसतिगृहे, गोशाळा, सदावर्त आणि समाजोपयोगी संस्थांच्या उभारणीत त्यांनी तो खर्च केला. महाराष्ट्रातील हजारो गावे पायी फिरून त्यांनी लोकांना शिकवले की, स्वच्छता ही सरकारची नव्हे, तर प्रत्येक नागरिकाची नैतिक आणि सामाजिक जबाबदारी आहे. आजही अनेक भारतीय स्वतःचे घर आणि पूजास्थान अत्यंत स्वच्छ ठेवतात; पण घराबाहेरील कचरा रस्त्यावर टाकताना त्यांना अपराधी वाटत नाही. म्हणजेच ‘माझे घर’ आणि ‘माझा समाज’ यांच्यात दरी निर्माण झाली आहे. या मानसिकतेमागे शतकानुशतके अस्तित्वात असलेल्या जातिव्यवस्थेचाही प्रभाव आहे. स्वच्छता आणि मैला उचलण्याचे काम विशिष्ट समाजांवर लादल्यामुळे अनेकांच्या मनात ही कामे हीन असल्याची भावना निर्माण झाली. परिणामी, श्रमाचा सन्मान करण्याऐवजी त्याकडे तुच्छतेने पाहिले गेले. याउलट जपानसारख्या देशांमध्ये शाळेतील विद्यार्थी स्वतः वर्ग आणि परिसर स्वच्छ करतात. त्यामुळे लहानपणापासूनच श्रमाची प्रतिष्ठा, सार्वजनिक जबाबदारी आणि स्वच्छतेचे संस्कार त्यांच्या मनात रुजतात.

इंजी. जागेश सोमकुवर
मो.९४३५७१७२९०

भारतातही अशा संस्कारांची आवश्यकता आहे. स्वच्छ भारत अभियानामुळे शौचालये, कचरा व्यवस्थापन आणि स्वच्छतेच्या पायाभूत सुविधा वाढल्या, ही सकारात्मक बाब आहे. मात्र स्वच्छतेचे संस्कार कितपत रुजले, हा प्रश्न अजूनही अनुत्तरित आहे. सार्वजनिक ठिकाणी कचरा टाकणे, पान-गुटख्याच्या पिचकाऱ्या मारणे, नद्या-तलाव प्रदूषित करणे, प्लास्टिकचा अतिरेकी वापर आणि सार्वजनिक मालमत्तेबद्दलची बेफिकिरी अजूनही मोठ्या प्रमाणावर दिसते. त्याहून गंभीर बाब म्हणजे जातीय द्वेष, धार्मिक कट्टरता, भ्रष्टाचार आणि असहिष्णुता या मनातील घाणीचे निर्मूलन अद्याप झालेले नाही. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि राष्ट्रसंत गाडगेबाबा यांच्यात परस्पर आदराचे आणि वैचारिक जवळीकीचे नाते होते. दोघांचे कार्यक्षेत्र वेगळे असले तरी उद्दिष्ट एकच होते, समाजातील विषमता, अज्ञान आणि अन्यायाचा अंत. डॉ. बाबासाहेबांनी संविधान, शिक्षण आणि सामाजिक न्यायाचा मार्ग दाखविला, तर गाडगे बाबांनी स्वच्छता, श्रमप्रतिष्ठा, अंधश्रद्धा निर्मूलन आणि मानवसेवेच्या माध्यमातून समाजप्रबोधन केले.

गाडगेबाबांनी पंढरपूर येथील चोखामेळा धर्मशाळा दलित आणि वंचित विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पीपल्स एज्युकेशन सोसायटीकडे सुपूर्द केली. एका संविधान शिल्पकाराने आणि एका फकिराने समाजहितासाठी हातात हात घालून केलेले हे कार्य भारतीय सामाजिक इतिहासातील प्रेरणादायी अध्याय आहे. भगवान बुद्धांनी करुणा, प्रज्ञा आणि मनःशुद्धीचा धम्म दिला; डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी समता, बंधुता आणि घटनात्मक मूल्यांची दिशा दाखविली; तर राष्ट्रसंत गाडगे बाबांनी या सर्व मूल्यांना प्रत्यक्ष कृतीची जोड दिली. म्हणूनच त्यांचे कार्य आधुनिक भारताच्या नागरी संस्कृतीचा भक्कम पाया मानावे लागेल. आज गाडगेबाबांना खऱ्या अर्थाने अभिवादन करायचे असेल, तर केवळ पुतळ्यांना हार अर्पण करून किंवा छायाचित्रांसाठी प्रतिकात्मक झाडू हातात घेऊन चालणार नाही. स्वच्छता ही एकदिवसीय उपक्रम नसून ती जीवनमूल्य बनली पाहिजे. सार्वजनिक जागाही आपल्या घराइतकीच आपली आहे, ही भावना प्रत्येक भारतीयाच्या मनात रुजली पाहिजे. कारण हातातील झाडू रस्त्यावरील घाण साफ करतो; पण विवेकाचा झाडू मनातील अज्ञान, अहंकार, जातिभेद आणि असंवेदनशीलता दूर करतो. ज्या दिवशी प्रत्येक भारतीय ही जाणीव मनापासून स्वीकारेल, त्या दिवशी भारत केवळ स्वच्छच नव्हे, तर सुसंस्कृत, समतामूलक आणि जबाबदार राष्ट्र म्हणून जगासमोर उभा राहील.●●

परीक्षा व्यवस्थेतील सुधारणांसाठी उभा राहिलेला संघर्ष

परीक्षा प्रणालीत व्यापक सुधारणा करणे, पेपरफुटीच्या प्रकरणांमध्ये जबाबदारी निश्चित करणे आणि केंद्रीय शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी नैतिक जबाबदारी स्वीकारून राजीनामा द्यावा, या प्रमुख मागण्यांसाठी कॉक्रोच जनता पार्टी (CJP)ने दिल्लीतील जंतर-मंतर येथे २० जून २०२६ पासून बेमुदत आंदोलन सुरू केले आहे. या आंदोलनाला २८ जूनपासून नवे वळण मिळाले, जेव्हा प्रसिद्ध शिक्षणतज्ज्ञ, संशोधक आणि पर्यावरणवादी सोनम वांगचुक यांनी आमरण उपोषण सुरू केले. त्यांच्यासोबत आणखी २० युवकही आमरण उपोषणाला बसले असून, आज १६ जुलैपर्यंत या आंदोलनाचा सव्वीसावा दिवस सुरू आहे. या आंदोलनाची पार्श्वभूमीही तितकीच महत्त्वाची आहे. अमेरिकेत शिक्षणासाठी गेलेले CJPचे संस्थापक अभिजित दीपके ६ जून २०२६ रोजी भारतात परतले. दिल्लीच्या इंदिरा गांधी आंतरराष्ट्रीय विमानतळावर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे छायाचित्र असलेले पुस्तक हातात घेऊन त्यांनी भारतभूमीवर पाऊल ठेवले आणि तेथून थेट जंतर-मंतर येथे पोहोचले. एकदिवसीय आंदोलनादरम्यान ‘जय भीम’च्या घोषणांनी संपूर्ण परिसर दुमदुमून गेला. त्यानंतर त्यांच्या उपस्थितीत पुणे, लखनौ, अमृतसर, हैदराबाद, जयपूर, नागपूर आदी शहरांमध्ये आंदोलने झाली. या सर्व कार्यक्रमांमध्ये २० जूनपासून दिल्लीत मागण्या पूर्ण होईपर्यंत अखंड आंदोलन सुरू राहील, अशी घोषणा करण्यात आली. ठरल्याप्रमाणे दिल्लीतील आंदोलन सुरू झाले आणि ते आजही अविरतपणे सुरू आहे. या आंदोलनाने देशभरातील विविध विचारधारांच्या नागरिकांना एका समान ध्येयासाठी एकत्र आणले आहे. हिंदू, मुस्लिम, ख्रिश्चन, बौद्ध, शीख अशा सर्व धर्मांचे लोक या आंदोलनात सहभागी झाले आहेत. आंबेडकरी, गांधीवादी, मार्क्सवादी, समाजवादी तसेच कोणत्याही विशिष्ट विचारसरणीशी बांधील नसलेले नागरिकही पेपरफुटीविरोधात आणि शिक्षण व्यवस्थेतील पारदर्शकतेसाठी एकत्र आले आहेत. या आंदोलनाला शिवसेना (ठाकरे गट), महाराष्ट्र नवनिर्माण सेना, तृणमूल काँग्रेस, समाजवादी पक्ष, आम आदमी पार्टी, कम्युनिस्ट पक्ष, भारतीय किसान युनियन, भीम आर्मी, आझाद समाज पार्टी (कांशीराम), बहुजन वंचित आघाडी यांसह अनेक राजकीय पक्षांनी पाठिंबा जाहीर केला आहे. या पक्षांचे अनेक प्रमुख नेते आंदोलनस्थळी उपस्थित राहिले. त्याचबरोबर सर्वोच्च न्यायालयातील नामवंत वकील, चित्रपटसृष्टीतील कलाकार, सामाजिक कार्यकर्ते, शिक्षणतज्ज्ञ आणि विविध क्षेत्रांतील मान्यवरांनीही प्रत्यक्ष उपस्थित राहून आंदोलनाला समर्थन दिले. आता या आंदोलनाचे पडसाद देशभर उमटू लागले आहेत. १५ जुलै रोजी यवतमाळ, १६ जुलै रोजी वर्धा, बुलढाणा आणि मुंबई येथे आंदोलने आयोजित करण्यात आली. देशातील इतर अनेक भागांतही अशाच प्रकारचे आंदोलन सुरू असल्याचे वृत्त आहे. मात्र, या आंदोलनाला राष्ट्रीय प्रसारमाध्यमांकडून प्रसिद्धी मिळत नसल्याने त्याची संपूर्ण माहिती जनतेपर्यंत पोहोचत नाही.

‘मी उपोषण मागे घेतले, तर सरकारला चुकीचा संदेश जाईल.’ देशवासीयांना उद्देशून जारी केलेल्या व्हिडिओ संदेशात सोनम वांगचुक यांनी सांगितले की, गेल्या अनेक दिवसांपासून त्यांना हजारो संदेश येत आहेत. अनेक नागरिक त्यांच्या खालावत चाललेल्या प्रकृतीबद्दल चिंता व्यक्त करून उपोषण सोडण्याची विनंती करत आहेत. अनेक ज्येष्ठ नेत्यांनीही त्यांना उपोषण मागे घेण्याचा आग्रह केला आहे. काहींनी तर न्यायालयामार्फत सरकारने त्यांना जबरदस्तीने अन्न द्यावे, अशी मागणीही केली आहे.

मात्र, वांगचुक यांनी स्पष्टपणे सांगितले की, या टप्प्यावर उपोषण मागे घेतल्यास सरकारला असा संदेश जाईल की कोणतीही जबाबदारी निश्चित न करताही आंदोलन संपविता येते. त्यांनी ठामपणे नमूद केले की, हा संघर्ष एका व्यक्तीचा नसून, परीक्षा व्यवस्थेतील त्रुटी आणि वारंवार होणाऱ्या पेपरफुटीमुळे ज्यांचे भविष्य धोक्यात आले आहे, त्या लाखो विद्यार्थी आणि तरुणांच्या न्यायासाठी आहे. २० जुलै २०२६ रोजी 'कॉकरोच जनता पार्टी' (CJP) आणि विविध विद्यार्थी संघटनांकडून नवी दिल्लीत जंतर-मंतर ते संसदेपर्यंत शांततापूर्ण मोर्चा काढण्याची घोषणा करण्यात आली आहे. सोनम वांगचुक यांनी विद्यार्थी, पालक आणि सर्वसामान्य नागरिकांना २० जुलै रोजीच्या आंदोलनात मोठ्या संख्येने सहभागी व्हावे असे आवाहन केले आहे.

२० जुलै : ‘लोकशाहीचा अनुभवात्मक शिक्षण दिन’. त्यांनी शाळा, महाविद्यालये आणि विद्यापीठांना हा दिवस ‘लोकशाहीचा अनुभवात्मक शिक्षण दिन’ म्हणून पाळण्याचे आवाहन केले आहे, जेणेकरून विद्यार्थ्यांना लोकशाहीची मूल्ये केवळ पुस्तकांतून नव्हे, तर प्रत्यक्ष अनुभवातून समजतील. मोठ्या संख्येने नागरिक आंदोलनात सहभागी झाले, तर सरकारपर्यंत प्रभावी संदेश पोहोचेल आणि हा प्रश्न संसदेतही अधिक ठामपणे मांडला जाईल, असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला.

देशभरात सांकेतिक उपोषणाचे आवाहन : CJPचे संस्थापक अभिजित दीपके यांनी देशभरातील नागरिकांना एक दिवसाच्या सांकेतिक उपोषणात सहभागी होण्याचे आवाहन केले आहे. त्यांनी सांगितले की, या अभियानात सहभागी होणाऱ्या प्रत्येकाने एक दिवस उपवास करून आपल्या रिकाम्या ताटाचे छायाचित्र सोशल मीडियावर #ISupportSonam या हॅशटॅगसह शेअर करावे. अभिजित दीपके यांनी स्पष्ट केले की, हे आंदोलन केवळ सोनम वांगचुक यांच्या समर्थनासाठी नसून, देशातील शिक्षण व्यवस्थेत पारदर्शकता, जबाबदारी आणि आवश्यक सुधारणा घडवून आणण्यासाठीचा सामूहिक संघर्ष आहे. सरकारला उद्देशून त्यांनी आवाहन केले की, या प्रश्नाला अहंकाराची लढाई बनवू नये. कारण येथे लाखो विद्यार्थ्यांचे भविष्य आणि उपोषणकर्त्यांचे प्राण पणाला लागले आहेत. चूक मान्य करणे हा कमकुवतपणाचा नव्हे, तर जबाबदार आणि परिपक्व नेतृत्वाचा गुण आहे. सरकारने जबाबदारी स्वीकारून योग्य निर्णय घ्यावा, हीच या आंदोलनाची प्रमुख अपेक्षा आहे. हा संघर्ष केवळ एका आंदोलनाचा नाही; तो देशातील शिक्षण व्यवस्थेवरील विश्वास पुनर्स्थापित करण्याचा आणि भावी पिढीच्या भविष्याचे संरक्षण करण्याचा प्रयत्न आहे.●●

भगवान बुद्धांची शिकवण

आर. के. जुमळे
93264 50506

गुरूकुंज आश्रमात एकता व्हावी म्हणून मी लढलेल्या क्रांतीलढ्यातील सत्यशोधक

विनायक कांडलकर

श्रीगुरूदेव सेवा मंडळ राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी मानव कल्याणार्थ निर्माण केले होते. राष्ट्रसंत त्या विषयी एका चार ओळींच्या श्लोकात या चळवळीचा पूर्ण उद्देशच सांगतातः

‘गुरूदेव सेवा मंडळाचे कार्य ना माझे तुझे ।
परिवर्तनाला पाहिजे प्रभुसी आणि सर्वास जे॥
संदेश हा मनीं घेऊनि लावा चला प्राणापणा ।
उठ आर्यपुत्रा! झडकरी, कर सामुदायिक प्रार्थना॥’

राष्ट्रसंतांनी आपल्या जीवनातील प्रत्येक कार्याला सामुदायिकतेचे स्वरूप दिले. सामुदायिक ध्यान आणि सामुदायिक प्रार्थना या लोककल्याणासाठी सर्व मानवी समुदायाने कराव्यात. जरी ती साधना असली तरी सामुदायिकतेचा हा प्रघात जनजीवनात राबवला.

गुरूकुंज आश्रमात एकता व्हावी म्हणून मी लढलेल्या क्रांती लढ्यातील सत्यशोधक विनायक कांडलकर, ज्ञानेश्वर दुर्गादास रक्षक. राष्ट्रसंतांनी आपल्या प्रत्येक कार्याला सामुदायिकतेचे स्वरूप दिले. सामुदायिक प्रार्थना, श्रमदान, लोकसहभाग, सार्वजनिक शाळा, वाचनालये, रस्ते, नाल्या, सामुदायिक विवाह आणि सार्वजनिक सण यांच्या माध्यमातून ग्रामविकासाचा आदर्श त्यांनी उभा केला. या प्रयोगांचे तत्त्वज्ञान त्यांनी ग्रामगीता ग्रंथात मांडले. त्यांच्या निर्वाणानंतर तुकारामदादा गीताचार्यांनी ग्रामगीतेचे प्रयोग अनेक गावांत राबवून ही परंपरा जिवंत ठेवली. संत-महापुरुषांच्या चळवळी समाजकल्याणासाठी सुरू होतात; परंतु काळाच्या ओघात स्वार्थी प्रवृत्तींचा शिरकाव होऊन मूळ उद्देश बाजूला पडतो. श्रीगुरूदेव सेवा मंडळालाही राष्ट्रसंतांच्या निर्वाणानंतर हीच परिस्थिती अनुभवावी लागली. गुरूकुंज आश्रमातील प्रशासन आणि शैक्षणिक संस्थांचे व्यवस्थापन करणारा वर्ग स्वतःलाच चळवळीचा वारसदार समजू लागला. त्यामुळे पहिले आजीवन प्रचारक तुकारामदादा गीताचार्य, साहित्यरत्न सुदाम सावरकर, प्रचारभीष्म श्यामराव मोकरदम, आचार्य हरीभाऊ वेरूळकर, रामकृष्ण बेलूरकर यांसारख्या निष्ठावान कार्यकर्त्यांना दुय्यम वागणूक मिळू लागली. तरीही त्यांनी लोकसहभागातून समाजकार्य सुरू ठेवले. सन १९७६ पासून या सेवकांनी एकत्र येऊन राष्ट्रसंतांच्या पुण्यतिथीनिमित्त ‘ग्रामगीता तत्त्वज्ञान आचार महायज्ञ’ सुरू केला. त्यामागे ग्रामगीतेचे तत्त्वज्ञान प्रत्यक्ष जीवनात उतरविण्याचा हेतू होता. परंतु पुण्यतिथी महोत्सवात दोन मंडप, दोन पालख्या आणि दोन स्वतंत्र कार्यक्रम होऊ लागले. हा प्रकार राष्ट्रसंतांच्या सामुदायिक विचारांच्या विरोधात होता. तुकारामदादा गीताचार्यांच्या सहमतीने पंचमीला गुरूकुलातून निघणारा स्वतंत्र पालखी सोहळा बंद करण्यात आला. त्यानंतर राष्ट्रसंतांच्या ३० व्या पुण्यतिथी (१९९८) निमित्त दोन्ही गटांनी समाधीस्थळी एकत्र श्रद्धांजली वाहावी, हा विचार माझ्या मनात आला. मी अनेक ज्येष्ठ प्रचारकांना पोस्टकार्डद्वारे आवाहन केले; परंतु अपेक्षित प्रतिसाद मिळाला नाही. याच काळात मोझरी येथील आनंदराव कांडलकर यांना पाठविलेले पत्र त्यांचे चिरंजीव विनायक कांडलकर यांच्या हाती पडले. सत्यशोधक चळवळीतील अभ्यासू कार्यकर्ता असलेल्या विनायक यांची प्रेरणा महात्मा फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, संत गाडगेबाबा आणि राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज होते. त्यांनी मला दूरध्वनीवर सांगितले, “आपली दिशा योग्य आहे. गुरूकुंजात आपण भेटू.” त्यांच्या या शब्दांनी माझ्या लढ्याला बळ मिळाले. या लढ्यात भाऊ थुटेही माझ्यासोबत उभे राहिले. तुकारामदादा गीताचार्यांच्या सहवासात घडलेले भाऊ थुटे यांच्याशी माझी ओळख राष्ट्रसंत तुकडोजी विचार साहित्य संमेलनातून झाली होती. पुढे आम्ही तिघांनी मिळून गुरूकुंजातील एकतेचा संघर्ष उभारला. पुण्यतिथीपूर्वी विनायक कांडलकर यांनी मोझरी गावात व्यापक जनजागृती केली. “राष्ट्रसंतांच्या स्मृतिदिनी एकतेचे दर्शन घडले पाहिजे,” हा संदेश त्यांनी ग्रामस्थांपर्यंत पोहोचवला. त्यानंतर भाऊ थुटे, विनायक कांडलकर आणि मी गुरूकुंजातील पदाधिकाऱ्यांशी चर्चा केली. विनायक कांडलकर यांच्या ठाम भूमिकेमुळे ९ ऑक्टोबर १९९८ रोजी दोन्ही गटांच्या प्रमुख पदाधिकाऱ्यांमध्ये ऐतिहासिक लेखी करार झाला. या करारावर तुकारामदादा गीताचार्य, लक्ष्मणदादा नारखेडे, कृ. द. ठाकरे, पंजाबराव गावंडे, विनायकराव वाघ, मो. रा. पुणसे, भाऊ थुटे, ज्ञानेश्वर रक्षक, विनायक कांडलकर, प. पी. भोपे आणि ल. ज. नाईक यांनी स्वाक्षऱ्या केल्या. त्या वर्षी राष्ट्रसंतांच्या समाधीसमोर दोन्ही गटातील पदाधिकारी आणि संचालक मंडळाचे अध्यक्ष राजारामजी निर्वाण यांनी एकत्र श्रद्धांजली वाहिली. हा श्रीगुरूदेव चळवळीच्या इतिहासातील महत्त्वपूर्ण क्षण होता. दुर्दैवाने नंतर काही स्वार्थी प्रवृत्तींच्या कारस्थानामुळे या कराराचा मान राखला गेला नाही. तरीही राष्ट्रसंतांच्या समाधीवरील एकतेचा हा प्रयत्न इतिहासात अजरामर झाला.

विनायक कांडलकर यांच्या धैर्यवान नेतृत्वामुळे विरोधकांना गुंडागर्दी करण्याचे धाडस झाले नाही. १२ जुलै २०२६ रोजी विनायक कांडलकर यांच्या निधनाची बातमी मनाला मोठा धक्का देऊन गेली. जातीअंताच्या लढ्यात त्यांनी स्वतःच्या जीवनातून सामाजिक समतेचा आदर्श घालून दिला. त्यांच्या पत्नी ममता वहिनींनी प्रत्येक संकटात त्यांना खंबीर साथ दिली. त्यांच्या पश्चात मुलांनीही त्यांचे संस्कार आणि मूल्यांचा वारसा जपला आहे. विनायक कांडलकर हे केवळ सत्यशोधक कार्यकर्ते नव्हते, तर राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या सामुदायिकता, समता आणि एकतेच्या विचारांचे खरे वाहक होते. गुरूकुंज आश्रमात एकता प्रस्थापित करण्यासाठी त्यांनी दिलेले योगदान श्रीगुरूदेव चळवळीच्या इतिहासात सदैव स्मरणात राहील. मित्रा विनायक दादा, तुझ्या स्मृतीला जपत नम्रतेने अलविदा. जयगुरू!●●

जनक्रांतीच्या पाऊलवाटा

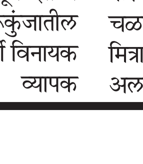

ज्ञानेश्वर दुर्गादास रक्षक
मो. 9823966282

बहुजन सौरभ
BAHUJAN SAURABHA

निष्ठावंत धम्मानुयायी अनिलकुमार मेश्राम

भारतीय बौद्ध महासभेचे विदर्भ प्रदेशाध्यक्ष, निष्ठावंत कार्यकर्ते माननीय अनिलकुमार मेश्राम यांचा आज अमृत महोत्सवी वाढदिवस. अमृत महोत्सव हा मानवी आयुष्यातील एक महत्वाचा टप्पा मानला जातो. ७५ वर्षांचे आयुष्य पूर्ण करणे म्हणजे समृद्ध अनुभव आणि दीर्घायुष्याचा उत्सव साजरा करणे होय. मा. अनिलकुमार मेश्राम यांच्या आयुष्यात हा दिवस संथ पावलाने प्रवेशला आहे. त्यानिमित्त त्यांच्या कार्यावर प्रकाश टाकणारा लेख.

मानवी आयुष्यातील ७५ वर्षांचा टप्पा हा अनुभव, समर्पण आणि समाजसेवेचा उत्सव असतो. अनिलकुमार मेश्राम यांनी हे आयुष्य समाजकार्य, धम्मकार्य आणि आंबेडकरी चळवळीच्या सेवेसाठी समर्पित केले आहे. अनिलकुमार मेश्राम यांचा जन्म १ जुलै १९५१ रोजी भंडारा जिल्ह्यातील लाखांदूर तालुक्यातील बारव्हा येथे एका साध्या शेतकरी कुटुंबात झाला. त्यांचे कुटुंब पूर्वी नाथपंथीय होते; मात्र १९५६ च्या धम्मक्रांतीनंतर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारांचा स्वीकार करून त्यांनी बौद्ध धम्म स्वीकारला. घरातील धार्मिक वातावरणासोबतच डॉ. बाबासाहेबांच्या ‘शिका, संघर्ष करा आणि संघटित व्हा’ या संदेशाचा त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वावर खोल प्रभाव पडला. प्राथमिक शिक्षण गावात पूर्ण केल्यानंतर त्यांनी पुढील शिक्षणासाठी नागपूर गाठले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर वसतिगृहात राहून त्यांनी शिक्षण पूर्ण केले आणि आंबेडकर महाविद्यालयातून उच्च शिक्षण घेतले. शिक्षण घेत असतानाच समाजकार्याची ओढ त्यांना स्वस्थ बसू देत नव्हती. त्यांनी बारव्हा येथे समाज सुधार मंडळ स्थापन करून प्रबोधनाचे कार्य सुरू केले. वयाच्या अवघ्या चौदाव्या वर्षी गावात पहिला बौद्ध पद्धतीचा विवाह लावून सामाजिक परिवर्तनाची मुहूर्तमेढ रोवली. बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्या नेतृत्वाखाली झालेल्या भूमिहीनांच्या सत्याग्रहात त्यांनी सक्रिय सहभाग घेतला. केवळ पंधरा वर्षांच्या वयात तुरुंगवास भोगणाऱ्यांमध्ये ते सर्वात अल्पवयीन होते. १९६६ मध्ये त्यांच्या नेतृत्वाखाली गावात पहिली आंबेडकर जयंती साजरी झाली. महाविद्यालयीन काळात प्रा. डॉ. अशोक गोडघाटे यांचा त्यांच्यावर विशेष प्रभाव पडला. १९६९ मध्ये नागपूर विद्यापीठाच्या विद्यार्थी प्रतिनिधीपदी निवडून येत त्यांनी नेतृत्वाचा नवा अध्याय सुरू केला. दीक्षाभूमीच्या परिसरात त्यांचा आंबेडकरी चळवळीतील अनेक दिग्गजांशी निकट संबंध आला. प्रा. भाऊ लोखंडे,

सुजाता लोखंडे,
मो 9730687374

प्रा. अशोक गोडघाटे, हंसराज गजभिये, बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्यासारख्या नेत्यांच्या सहवासातून त्यांचे व्यक्तिमत्त्व अधिक समृद्ध झाले. याच काळात भदंत आनंद कौसल्यायन आणि भंते सावंगी मेधनकर यांची सेवा करण्याची संधी त्यांना मिळाली. भदंत आनंद कौसल्यायन यांनी त्यांच्या कार्यतत्परतेची दखल घेऊन ‘यदि बाबा न होते’ या ग्रंथाच्या लेखनप्रक्रियेत त्यांना रायटर म्हणून सहभागी करून घेतले. अनिलकुमार मेश्राम यांनी दोन विषयांत पदव्युत्तर पदवी प्राप्त केली. मराठी भाषेवर त्यांचे उत्कृष्ट प्रभुत्व आहे. काही काळ ते ज्येष्ठ साहित्यिक ग. त्र्यं. माडखोलकर यांचेही रायटर होते. त्यांच्या ‘अकेला’ या कादंबरीच्या लेखनात त्यांनी सहकार्य केले. १९७२ मध्ये बारव्हा येथे त्यांनी भव्य धम्म प्रवचनाचे आयोजन केले. या कार्यक्रमासाठी भदंत आनंद कौसल्यायन, बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे, ॲड. रामानंद ढेपे आणि हंसराज गजभिये उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे उत्कृष्ट नियोजन पाहून बॅरि. खोब्रागडे यांनी त्यांचा सत्कार करत ‘मूर्ती लहान पण कीर्ती महान’ असे गौरवोद्गार काढले. हा त्यांच्या आयुष्यातील प्रेरणादायी क्षण ठरला. धम्मकार्याची आवड जोपासण्यासाठी त्यांनी आकर्षक नोकऱ्यांच्या संधी नाकारून महाराष्ट्र राज्य वीज मंडळाची नोकरी स्वीकारली. सेवेत असताना त्यांनी कर्मचाऱ्यांच्या हितासाठी मागासवर्गीय विद्युत कर्मचारी संघटना स्थापन केली. तसेच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर गौरव पुरस्कार समितीची स्थापना

करण्यात पुढाकार घेतला. उत्कृष्ट सेवेसाठी १९९९ मध्ये महाराष्ट्र राज्य वीज मंडळाने त्यांना उत्कृष्ट कामगार पुरस्काराने सन्मानित केले. सामाजिक बांधिलकीतून त्यांनी अनेक संस्था उभारल्या. झोपडपट्टीतील कुटुंबांना कायमस्वरूपी निवारा मिळावा या उद्देशाने ‘नफा ना तोटा या तत्त्वावर गृहनिर्माण संस्थेची स्थापना करून अत्यल्प दरात भूखंड उपलब्ध करून दिले. आजची रक्षा कॉलनी ही त्यांच्या दूरदृष्टीची साक्ष आहे. भारतीय बौद्ध महासभेचे सामान्य सदस्य म्हणून सुरू झालेला त्यांचा प्रवास शहर महासचिव, नागपूर जिल्हा महासचिव, विदर्भ सचिव आणि आज विदर्भ प्रदेशाध्यक्ष या पदापर्यंत पोहोचला आहे. गेली पाच दशके त्यांनी विदर्भातील अकरा जिल्ह्यांत धम्मप्रचार, प्रबोधन आणि संघटनबांधणीचे कार्य निष्ठेने केले आहे. त्यांचा हा प्रवास श्रद्धा, त्याग, प्रामाणिकपणा आणि समर्पण यांचे उत्कृष्ट उदाहरण आहे. त्यांच्या सामाजिक व धम्मकार्याची दखल अनेक संस्थांनी घेतली आहे. विविध पुरस्कार आणि सन्मानांनी त्यांना गौरविण्यात आले. त्यापैकी महाराष्ट्र शासनाचा २०१९ सालचा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर समाजभूषण पुरस्कार हा त्यांच्या कार्याचा सर्वोच्च सन्मान मानला जातो. समाजसेवकाबरोबरच ते संवेदनशील कवीही आहेत. ‘शब्दफुलांची ओंजळ’ हा त्यांचा कवितासंग्रह प्रकाशित झाला असून ‘गर्भ गर्जना’ हा काव्यसंग्रह प्रकाशनाच्या प्रतिक्षेत आहे. साहित्य, समाजकार्य आणि धम्मकार्य यांचा सुंदर संगम त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वात दिसून येतो. त्यांच्या आयुष्यात अनेक यशस्वी क्षण आले; मात्र तरुण मुलाच्या आकस्मिक निधनाचे दुःख त्यांनी धम्माच्या आधाराने धैर्याने स्वीकारले. बुद्धांच्या अनित्यतेच्या तत्त्वावर श्रद्धा ठेवून त्यांनी जीवनाकडे सकारात्मक दृष्टीने पाहिले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात,' तुम्ही किती काळ जगलात यापेक्षा कसं जगलात हे महत्वाचे आहे.' अनिलकुमार मेश्राम हे मुल्याधिष्ठित जीवन जगले. विचार आणि आचरण यांचं समायोजन विवेकाने केले, म्हणून यश, किर्ती आणि समाधानाच्या पावलाने अमृत महोत्सवी वर्षात पदार्पण करीत आहेत. त्यांचा हा पाऊण शतकाचा प्रवास वयाची वर्षे मोजणारा नाही तर त्यांच्या चळवळीचा, समाजकार्याचा, धम्मकार्याचा, संस्काराचा आणि उत्कर्षाचा अमूल्य खजाना आहे. त्यांना सुख, समृद्धी आणि दीर्घायुष्यासह उत्तम आरोग्य लाभो ही मंगल कामना.●●

दाग और दर्पण

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

दर्पण” जब चेहरे का “दाग” दिखाता है, तब हम “दर्पण” नहीं तोड़ते, बल्कि “दाग” साफ करते हैं। उसी प्रकार हमारी कमी बताने वाले पर क्रोध करने के बजाय अपनी कमी को दूर करना चाहिए, न कि कमी बताने वाले से रिश्ता तोड़ना चाहिए। या ओळी जीवनातील एक अतिशय मोठे सत्य सहज आणि सुंदर शब्दांत सांगून जातात. आरशाचे काम आपला चेहरा सुंदर दाखवणे नसते, तर जसा आहे तसा दाखवणे असते. चेहऱ्यावर डाग दिसला म्हणून कोणी आरसा फोडत नाही; उलट तो डाग काढण्याचा प्रयत्न करतो. कारण दोष आरशात नसतो, तो आपल्या चेहऱ्यावर असतो. माणसाच्या आयुष्यातही काही व्यक्ती अशाच आरशासारख्या असतात. त्या आपल्याला आपल्या चुका, उणिवा आणि कमतरता दाखवतात. पण अनेकदा आपण त्या व्यक्तीवरच रागावतो. सत्य ऐकण्यापेक्षा सत्य सांगणारा आपल्याला जास्त त्रासदायक वाटतो. अहंकाराला टोचणारे शब्द स्वीकारणे कठीण जाते आणि मग नात्यांमध्ये दुरावा निर्माण होतो. खरे तर आपली चूक दाखवणारा प्रत्येकजण शत्रू नसतो. अनेकदा तो आपल्यावर प्रेम करणारा, आपले भले चिंतणारा आणि आपल्याला अधिक सक्षम होताना पाहू इच्छिणारा असतो. जो फक्त स्तुती करतो तो क्षणिक आनंद देऊ शकतो; पण जो योग्य वेळी आपल्या उणिवांची जाणीव करून देतो, तो आयुष्य घडवणारा खरा हितचिंतक ठरतो. स्वतःकडे प्रामाणिकपणे पाहण्याची तयारी असेल तर प्रत्येक टीकेतून एक नवा धडा मिळतो. प्रत्येक चुका सुधारण्याची संधी मिळते. कारण व्यक्तिमत्त्वाची उंची ही दोष लपवण्यात नसते, तर ते स्वीकारून त्यावर मात करण्यात असते. म्हणूनच, आपल्या आयुष्यातील “आरसे” जपायला शिकूया. जे आपल्याला वास्तव दाखवतात, त्यांच्यापासून दूर जाण्याऐवजी त्यांच्या शब्दांतील सत्य समजून घेऊया. कारण नाती तोडल्याने दोष नाहीसे होत नाहीत; पण दोष दूर केल्याने नातीही टिकतात आणि व्यक्तिमत्त्वही अधिक उजळत जाते. खरा शहाणपणा इतरांना दोष देण्यात नसून, स्वतःला अधिक चांगलं घडवण्यात असतो.●●

सोंडाई - सह्याद्रीतील टेहळणी बुरुज आणि निसर्गरम्य दुर्गभ्रमंती

सह्याद्रीच्या कुशीत, रायगड जिल्ह्यातील कर्जत तालुक्यातील सोंडेवाडी गावाजवळ वसलेला सोंडाई किल्ला आकाराने लहान असला, तरी दुर्गप्रेमी, गिर्यारोहक आणि निसर्गप्रेमींसाठी अत्यंत आकर्षक ठिकाण आहे. मोठ्या युद्धांचा इतिहास या किल्ल्याशी जोडलेला नसला, तरी तो प्रामुख्याने टेहळणी बुरुज (Watch Tower) म्हणून वापरला जात असावा, असे दुर्ग-अभ्यासकांचे मत आहे. मराठा काळात परिसरावर लक्ष ठेवणे, संदेशवहन करणे तसेच सह्याद्रीतून जाणाऱ्या व्यापारी मार्गांवर देखरेख ठेवणे, या दृष्टीने या दुर्गाचे महत्त्व होते. समुद्रसपाटीपासून सुमारे ३६५-३७० मीटर (सुमारे १,२०० फूट) उंचीवर असलेल्या या बुरुजावरून माथेरान, मोरबे धरण (जे नवी मुंबई महानगर पालिकेला पाणीपुरवठा करते), इर्शाळगड, प्रबळगड, पेब (विकटगड) तसेच आजूबाजूचा विस्तीर्ण परिसर नजरेत भरतो. स्वच्छ हवामानात येथून दिसणारे विहंगम दृश्य पर्यटकांना मंत्रमुग्ध करून टाकते.

प्रफुल्ल पुरळकर
मो. 9930214308

'सोंडाई' नावाची परंपरा : किल्ल्याच्या माथ्यावर असलेल्या सोंडाई देवीच्या मंदिरामुळे या ठिकाणाला ‘सोंडाई’ हे नाव प्राप्त झाले, अशी स्थानिकांची श्रद्धा आहे. आजही अनेक भाविक देवीच्या दर्शनासाठी येथे येतात. त्यामुळे हा दुर्ग केवळ ऐतिहासिकच नव्हे, तर धार्मिक दृष्ट्याही महत्त्वाचा मानला जातो.

गडावरील वैशिष्ट्ये : सोंडाई बुरुजावर आजही अनेक ऐतिहासिक अवशेष पाहायला मिळतात. कातळात कोरलेल्या पायऱ्या, चढाईसाठी बसविलेल्या दोन लोखंडी शिड्या, सोंडाई देवीचे मंदिर, टेहळणीसाठी योग्य असा माथा आणि खडकात कोरलेल्या पाण्याच्या टाक्या ही येथील प्रमुख आकर्षणे आहेत. या सर्व रचनेवरून हा दुर्ग संरक्षणापेक्षा निरीक्षणासाठी अधिक उपयुक्त होता, हे स्पष्ट होते. येथे कातळात खोदलेली दोन जोडपाण्याची टाकी विशेष लक्ष वेधून घेतात. या टाक्यांमध्ये वर्षभर पाणी उपलब्ध असते. उन्हाळ्यात मात्र पाणी काढण्यासाठी दोरीची आवश्यकता भासते. यांपैकी पहिले टाके आकाराने मोठे असून त्यामध्ये कोरलेले दोन दगडी खांब पाहायला मिळतात. या टाक्यातील पाणी पिण्यास योग्य नाही. दुसरे टाके आकाराने लहान असून त्यामधील पाण्याचा वापर मर्यादित प्रमाणात केला जातो. याशिवाय परिसरात आणखी काही पाण्याच्या टाक्यांचे अवशेषही दिसून येतात.

चढाईचा मार्ग : सोंडेवाडी किंवा वावरे गावातून सोंडाईकडे जाणारी वाट स्पष्ट असून साधारण दोन तासांत गडमाथा गाठता येतो. हा ट्रेक सोपा ते मध्यम श्रेणीचा आहे. शेवटच्या टप्प्यातील दोन लोखंडी शिड्यांमुळे चढाई तुलनेने सुलभ होते. गडमाथ्यावर दोन भगवे झेंडे दिमाखात फडकताना दिसतात. मुंबईपासून सुमारे ७३ किलोमीटर आणि कर्जतपासून सुमारे १० किलोमीटर अंतरावर असल्यामुळे एका दिवसाच्या दुर्गभ्रमंतीसाठी सोंडाई हा उत्तम पर्याय ठरतो. सोंडाईला भेट देण्यासाठी जून ते

फेब्रुवारी हा कालावधी सर्वोत्तम मानला जातो. विशेषतः पावसाळ्यात येथील हिरवाई, धुक्याची चादर आणि सभोवतालचा निसर्ग विलक्षण मोहक दिसतो. मात्र, याच काळात वाट घसरडी होत असल्याने पर्यटकांनी विशेष काळजी घेणे आवश्यक आहे. दुर्गभ्रमंतीदरम्यान प्लास्टिक किंवा इतर कचरा टाकू नये, मंदिर परिसर स्वच्छ ठेवावा, पाण्याच्या टाक्यांमध्ये घाण करू नये तसेच स्थानिकांच्या धार्मिक भावनांचा आदर करावा. ऐतिहासिक वारसा जपणे ही प्रत्येक भटक्याची जबाबदारी आहे. सह्याद्रीतील महत्त्वाचा टेहळणी दुर्ग सोंडाई हा आकाराने लहान असला, तरी सह्याद्रीतील टेहळणी दुर्गांचे महत्त्व समजून घेण्यासाठी अत्यंत उपयुक्त आहे. सुंदर निसर्ग, सोपी चढाई, सोंडाई देवीचे मंदिर, ऐतिहासिक अवशेष आणि चारही दिशांना दिसणारे विहंगम दृश्य यांमुळे हा दुर्ग छायाचित्रकार, ट्रेकर्स आणि सर्व वयोगटातील निसर्गप्रेमींसाठी कायमच आकर्षणाचा विषय ठरतो. १२ जुलै २०२६ रोजी एकजूट लेणी अभ्यास प्रचार समूह, महाराष्ट्र राज्य यांनी या ठिकाणी कार्यशाळेचे आयोजन करून सोंडाईच्या ऐतिहासिक व सांस्कृतिक वारशाचा अभ्यास केला. अशा उपक्रमांमुळे या दुर्लक्षित पण महत्त्वपूर्ण टेहळणी दुर्गाची ओळख अधिक व्यापक होत आहे.●●

तथागत बुद्धांच्या मानवतावादाचे औचित्य

तथागत बुद्धांनी घडविलेल्या धम्मक्रांतीच्या विरोधात सनातनी विद्वानानी अडीच हजार वर्षापूर्वी बुद्ध विचार क्रांतीचा भयंकर विरोध दर्शवून प्रतिक्रांती घडवून आणण्याचा आटोकात प्रयास केला होता. परंतू अशोक, कनिष्क आणि हर्षवर्धन या बौद्ध सम्राटांनी जगाच्या पाठीवर बौद्ध धर्माची पताका रोवली. अडीच हजार वर्षांपूर्वी बुद्धांच्या समतावादी, विवेकनिष्ठ आणि मानवतावादी विचारांना रोखण्यासाठी प्रतिक्रमणाचे प्रयत्न झाले. नागसेन, नागार्जुन आणि अश्वघोष यांसारख्या विद्वानांनी बुद्धधम्माला वैचारिक आणि तात्त्विक समृद्धी प्रदान केली. परिवर्तनशीलता, विवेक आणि मानवकल्याण हे धम्माचे मूलभूत आधार बनले. शोषित, पीडित आणि वंचित समाजाला मानवी हक्कांची जाणीव करून देणारा प्रज्ञा, शील, करुणा आणि ‘बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय’ हा संदेश बुद्धांनी दिला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी या विचारांचा स्वीकार करून तो पुढील पिढ्यांसाठी जतन केला. बुद्धधम्म हा कोणत्याही एका देशाचा किंवा समाजाचा नसून संपूर्ण मानवजातीचा धम्म आहे. श्रीलंका, थायलंड, जपान, चीन, तैवान, तिबेट, कोरिया, म्यानमार यांसह अमेरिका, इंग्लंड, जर्मनी, फ्रान्स आणि ऑस्ट्रेलिया अशा अनेक देशांत बुद्धधम्माचा प्रभाव वाढत आहे. आधुनिक जगात हिंसा, असमानता आणि संघर्ष वाढत असताना बुद्धांचे तत्त्वज्ञान अधिकच सुसंगत वाटते. कारण ते कालातीत, विज्ञाननिष्ठ आणि मानवकेंद्री आहे. बुद्धांनी धम्म केवळ विशिष्ट वर्गासाठी नव्हे, तर संपूर्ण मानवजातीच्या कल्याणासाठी सांगितला. मानवाचा सर्वांगीण विकास कोणत्या मार्गाने होईल, याचा त्यांनी मूलगामी विचार केला. बुद्धधम्म मानवतावाद, विवेक आणि विज्ञाननिष्ठतेवर आधारलेला असल्यामुळे तो जगभर स्वीकारला जात आहे. पूर्वी अस्पृश्य म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या समाजाला माणूस म्हणून जगण्याचा अधिकार आणि स्वाभिमान

एल. टी. लवात्रे
मो. 7757823796

बुद्धधम्माने दिला. माणसाला माणूसपण बहाल करणारी ही जीवनपद्धती आहे. बुद्धांनी अनित्यतेचा सिद्धांत मांडला. अडीच हजार वर्षांपूर्वी मांडलेले बुद्धांचे तत्त्वज्ञान आजही तितकेच ताजे, उपयुक्त आणि स्वीकारार्ह आहे. अनेक विचार काळाच्या ओघात कालबाह्य ठरतात; परंतु बुद्धांचे विचार आजही मानवकल्याणासाठी मार्गदर्शक आहेत. म्हणूनच विकसित पाश्चात्त्य देशांतील लोकही बुद्धधम्माकडे आकर्षित होत आहेत. बुद्धांनी मनाला केंद्रस्थानी ठेवले. व्यक्तीचे आचरण तिच्या विचारांवर अवलंबून असते. म्हणूनच मनावर चांगले संस्कार व्हावेत यासाठी त्यांनी धम्माची मांडणी केली. सुसंस्कृत, नैतिक आणि विवेकशील समाज घडविण्याची क्षमता बुद्धधम्मात आहे. आजच्या जागतिक परिस्थितीत शांतता, सहअस्तित्व आणि मानवतेचा मार्ग म्हणून बुद्धधम्माला पर्याय नाही. इंग्लंडमधील लिव्हरपूल विद्यापीठाचे तत्त्वज्ञान विभागप्रमुख प्रा. मायकेल मॅके यांनी २००८ मधील मुलाखतीत म्हटले होते की, ‘आजच्या अस्थिर काळात बुद्धधम्म म्हणजे वाळवंटातील हिरवेगार नंदनवन आहे.’ बुद्धांच्या करुणा, प्रज्ञा आणि मानवी मूल्यांनी ते प्रभावित झाले. त्यांच्या मते बुद्ध हे ईश्वर नव्हते, तर आदर्श मानव होते आणि म्हणूनच त्यांचे तत्त्वज्ञान अधिक प्रेरणादायी आहे. पाश्चात्त्य देशांमध्ये बुद्धधम्मावर व्यापक संशोधन होत आहे. इंग्लंड, अमेरिका, जर्मनी, फ्रान्स आणि ऑस्ट्रेलियात बुद्धधम्माच्या अभ्यासासाठी अनेक संस्था कार्यरत आहेत. याउलट भारतात बुद्धांच्या विचारांचे वस्तुनिष्ठ अध्ययन करणाऱ्यांची संख्या तुलनेने कमी आहे. बुद्धांचे तत्त्वज्ञान समजून घेण्याची आणि त्याचा सामाजिक परिवर्तनासाठी उपयोग करण्याची गरज आज अधिक आहे. नोबेल पारितोषिक विजेते प्रा. अमर्त्य सेन यांनी बुद्धांना भारतातील महानतम विचारवंत मानले आहे. त्यांच्या मते बुद्धांचे विचार आजही तितकेच महत्त्वाचे आहेत. त्यांनी बुद्धांच्या कल्याणकारी अर्थदृष्टीचे विश्लेषण करताना मानवकेंद्री विकासाला प्राधान्य दिले. त्यांनी स्वतः बुद्धधम्माचा स्वीकार केला, कारण तो निरीश्वरवादी, विवेकनिष्ठ आणि नैतिकतेवर आधारित आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी बुद्धधम्माचा स्वीकार करताना स्पष्ट केले की, बुद्धांनी नैतिकतेला धर्माचा पाया बनविला. त्यांच्या ‘Buddha and the Future of His Religion’ या लेखात त्यांनी बुद्धधम्म हा सामाजिक न्याय, नैतिकता आणि मानवकल्याणाचा धर्म असल्याचे प्रतिपादन केले. समाजशास्त्रज्ञ बर्क यांच्या मतानुसार खरा धर्म हा सामाजिक जीवनाचा पाया असतो. बुद्धधम्म या कसोटीवर

पूर्णपणे उतरतो. कारण तो समता, नैतिकता आणि बंधुभाव १९५६ च्या धम्मक्रांतीनंतर लाखो लोकांनी बुद्धधम्म स्वीकारला. मात्र केवळ धर्मांतर करून चालणार नाही; बुद्धांचे विचार आचरणात उतरविणे आवश्यक आहे. बुद्धधम्माचा खरा स्वीकार म्हणजे सदाचार, शिस्त, करुणा, मैत्री, बंधुभाव आणि प्रामाणिक जीवन जगणे. विशेषतः नेतृत्व करणाऱ्या व्यक्तींनी मूल्यनिष्ठ आचरण ठेवले, तरच समाजाला योग्य दिशा मिळू शकते. भारतीय राज्यघटनेतील स्वातंत्र्य, समता, बंधुता आणि न्याय ही मूल्ये बुद्धधम्माशी सुसंगत आहेत. म्हणून प्रत्येक नागरिकाने लोकहित, लोककल्याण आणि लोकशाही बळकट करण्यासाठी बुद्धांच्या मानवतावादी विचारांचे आचरण करणे आवश्यक आहे. आज देशासमोर जातीयता, आर्थिक विषमता, अज्ञान, भ्रष्टाचार, हिंसा आणि लोकशाहीवरील संकटे उभी आहेत. बुद्धधम्म हा माणसाच्या माणुसकीसाठी, समाजाच्या कल्याणासाठी आणि शांततामय जगाच्या निर्मितीसाठी आहे. बुद्ध आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी दाखविलेल्या मार्गाचे आचरण केले, तर समतामूलक, न्याय्य आणि आदर्श समाजाची निर्मिती निश्चितच शक्य आहे. आज देशातील वाढती जातीय असमानता, प्रांत, वंश, आर्थिक विषमता, अज्ञान, दरिद्र्य, भ्रष्टाचारी, देशद्रोही आणि लोकशाहीची अवहेलना यामुळे एकता व अखंडतेला मोठा धोका उद्भवला आहे. त्याकरीता बौद्ध धम्माचे पालन करून मानवी जीवन सुखमय करण्याकरीता पुन्हा या जगात गौतम बुद्ध, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना जन्म घ्यावा लागेल. जेणे करून मानवी जीवनामध्ये प्रकाश दाखवून बौद्ध विचार धम्म माणसाच्या माणूसकीसाठी असून मानवी जीवनाच्या कल्याणार्थ सुख प्राप्त करण्याकरीता आहे. तेव्हाच “आदर्श समाज” निर्माण होण्यास मदत होऊ शकते.●●

वाचकांचे विचारपिठ

दैनिक बहुजन सौरभ...

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, वर्तमान पत्र चालवित असताना समजदारीने व जबाबदारीने चालवावे! आणि हा गुण वर्तमानपत्र चालवताना आपल्या व्यक्तिमत्त्वात आढळून येतो. आपली मेहनत लगन, त्याग हाच वर्तमान पत्राला उंचीवर नेण्याचा मुलमंत्र आहे. डॉ. बाबासाहेब पुढे म्हणतात सत्याधारीत लेखन लिहावे किंवा छापावे आज आमच्या सारख्या लेखकाना स्थान देवुन आपण समाजात नव्या क्रांतीमुल्यांना जन्म देत आहात. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात ‘निपक्ष वार्ता देणे वृत्तपत्राचे प्रथम कर्तव्य आहे’ हे भान आपण ठेवले आहे. म्हणुन ही भरारी आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात कोणतीही चळवळ यशस्वी करण्यासाठी वर्तमान पत्राची गरज असते. आणि हे काम आमचे दादा ॲड. सिद्धार्थ कांबळे यांनी चोख पार पाडले तेही अभिनंदनास पात्र आहे. आपण जे काम वर्तमान पत्रातून करत आहात त्यांचा एकमेव उद्देश स्वातंत्र्य चळवळीला गती देणे. व दुसरे समाज सुधारण करणे. पुनश्च आपल्या कार्य कर्तृत्वास, आपल्या समर्पणास मानाचा जयभीम व सलाम!

–प्रवीण कांबळे

सोनम वांगचूक विरूद्ध राहुल गांधी?

दि. १७ जुलै २०२६, दै.बहुजन सौरभ मधील संपादकीय अग्रलेख “सोनम वांगचूक विरूद्ध राहुल गांधी? की खरा संघर्ष केंद्र सरकारशी” आवडला. त्या संपादकीय मधील,”सोनम वांगचूक यांनी उपस्थित केलेले प्रश्न योग्य आहेत का, यावर देशाने चर्चा केली पाहिजे.” हा विचार जास्त आवडला. याविषया संदर्भात सगळ्यात जास्त तथाकथित पुरोगामी मीडिया पत्रकारांनी या देशाला भ्रमित करण्याचे काम केले आहे. अशा वेळी दै. बहुजन सौरभ खरोखर धन्यवादास पात्र आहे, कारण योग्य विचार जनतेपर्यंत पोहचविला आहे. अण्णा हजारेंची प्रसिद्धी करणारी मंडळी वांगचूक हा बीजेपीचा माणूस आहे, असे सांगत सुटले. तर बीजेपींचे नेते म्हणतात, तो केजरीवालचा माणूस आहे. काँग्रेसचे मीडिया प्रमुख म्हणतात, त्यांचे आंदोलन केंद्रीय शिक्षणमंत्र्याच्या राजीनाम्या साठी आहे, त्यामुळे सोनम वांगचूकचा लढा कोणत्याच अर्थाने काँग्रेस विरूद्ध नाही. परंतु राहुल गांधी यांना भिती आहे, की जर पुढे राजकीय पार्टी म्हणून सीजेपी जर वाढली, तर काँग्रेसचे नुकसान होईल. ही भिती निराधार आहे.

–पुरूषोत्तम संबोधी

महाडचा सत्याग्रह : भीमपर्वाचा पाया

भाग : तीन

महाडच्या चवदार तळ्याच्या इतिहासाचे आपण आतापर्यंत दोन भाग पाहिले व हा सत्याग्रह दोन भागात केला गेला हेही लक्षात घेतले. आता आपण तिसरा व अंतिम भाग पहाणार आहोत. या सत्याग्रहास जाताना आपले समता सैनिक दल डॉ. आंबेडकरांनी संगती घेतले होते. भाऊच्या धक्क्यावरून महाडला जाण्याचा निर्णय त्यांनी बोटीने घेतला होता. 'पद्मावती' बोटीने ते आपला सारा तिनेशे साडेतीनशे लोकांचा लवाजमा घेऊन निघाले. बोटीने जाण्याचा निर्णय घेण्यामागे डॉ. बाबासाहेबांची दूरदृष्टी होती. कारण महाडमधील स्पृशांनी चोख बंदोबस्त करून सत्याग्रहींना कोणतीच मदत करायची नाही व मिळूही द्यायची नाही असा चंग बांधला होता. एवढेच काय पण डॉ. बाबासाहेबांच्या सत्याग्रहाला जागाही मिळवू द्यायची नाही असे त्यांनी गावकीची मिटींग घेऊन तसा ठराव केला होता. पण महाडचा सच्चा मुस्लिम बंधू 'फत्तेखान देशमुख' याने त्या गावकीच्या ठरावाला व मनुवाद्यांच्या अरेरावीच्या दहशतीला अजीबात जुमानले नाही. त्याने आपले चार एकर शेत सत्याग्रहासाठी स्वखुशीने दिले. ठराव करूनही सत्याग्रहासाठी शेत व जागा मिळाली हे पाहून स्पृश्य सनातन्यांचे सर्वच मनसुबे मातीमोल झाले. त्यांनी फत्तेखानची मिन्नतवारी करायला सुरुवात केली. एवढेच नाही तर एक दिवसाचे त्यांच्या दारात धरणे आंदोलन केले. तरीपण फत्तेखान डगमगला नाही. 'शब्द दिला तो दिला. आता परत मागे घेणे शक्य नाही' असे त्याने धरणेकरांना शेवटचे ठणकावून सांगितले. हा सर्व अनुभव डॉ. बाबासाहेबांना अगोदरचाच असल्याने, जर आपण गाडीने महाडला गेलो व गाडीवाल्याने आपल्याला अर्ध्यातच सोडले व 'मी तुम्हाला पुढे नेऊ शकत नाही' असे म्हटल्यास आपण वेळेवर सत्याग्रहाला पोहचणार नाही. यासाठी त्यांनी बोटीने जाण्याचा योग्य निर्णय घेतला होता. यावेळी डॉ. बाबासाहेबां बरोबर त्यांचे सवंगडी व आघाडीचे शिलेदार म्हणून धोंडी नारायण गायकवाड, कांबळे, गंगावणे, वनमाळी, पा. ना. राजभोज, नाशिकचे भाऊराव गायकवाड हि अस्पृश्य मंडळी होती. तर बापूसाहेब सहस्त्रबुद्धे, प्रधान हि स्पृश्य मंडळीही होती. हा सारा प्रवास त्यांनी भाऊचा धक्का ते हरेश्वर असा केला. हरेश्वरला आल्यावर ही सारी मंडळी कोलमांडल्याला मुक्कामी आली. तेथे त्यांचे जोरदार स्वागत करण्यात आले. तेथील 'महार सेवा संघाचे' अध्यक्ष पांडूरंग बाबाजी मांडलेकर व त्यांचे सहकारी महादेव पांडुरंग जाधव व धर्माबुवा आस्तेकर यांनी त्या सर्वांची जेवणाची व रहाण्याची उत्तम व्यवस्था ठेवली. यावेळी मुरूड, जंजिरा, श्रीवर्धन, मंडणगड येथील बरीच मंडळी यावेळी डॉ. बाबासाहेबांच्या चळवळीला येऊन मिळाली. २५ डिसेंबरच्या सकाळी ही सर्व मंडळी 'अंबा' नामक लाँचने दासगावला निघाली. या दासगावला डॉ आंबेडकरांचे व मंडळींचे परत जंगी स्वागत करण्यात आले. या बंदोबस्तासाठी कुलाबा जिल्ह्याचे डी. एस. पी. त्यांचे अधिकारी व पोलीस हजर होते. त्यांनी एक पत्र डॉ. बाबासाहेबांच्या हाती दिले. ते जिल्हाधिकारी हूड साहेबांचे पत्र होते. डॉ. बाबासाहेबांनी शांतपणे सर्वांना अभिवादन केले. मग सत्कार स्विकारला आणि मग शांतपणे जनसमुदायाकडे पहात म्हणाले, ‘मला कलेक्टर साहेबांनी भेटीसाठी बोलावले आहे. गाडीपण पाठवली आहे. मी बापूसाहेब सहस्त्रबुद्धे यांना संगती नेतो. मग शिवराम शिवतरकर यांना हाक मारून जवळ बोलावून म्हणाले’ मला पकड वारंट आले आहे. पण तुम्ही काळजी करू नका. मी हूड साहेबांना भेटून सभामंडपात महाडला येतो. डॉ आंबेडकर व हूड साहेबांची भेट झाली. या भेटीत हूड साहेबांनी डॉ आंबेडकरांना असे सांगितले की, 'महाडच्या स्पृश्यांनी तुम्हा विरूद्ध महाड कोर्टात केस टाकली असून, त्यांनी महाड नगरपरिषदेचा पाणवठे सर्वांना खुले करण्याचा ठराव रद्द करून, ते चवदार तळे खाजगी मालकीचे असल्याचे केसमध्ये नमुद करून त्यांनी तात्पुरता मनाई हूकूमही मिळवला आहे. यामुळे तुम्हाला त्या तळ्यावर जाता येणार नाही व ते परत बाटवताही येणार नाही. जर तुम्ही तसे केले तर ते तुमचे कृत्य सरकारच्या विरोधात होईल. मग मात्र मला तुम्हाला व तुमच्या माणसांना अटक करावी लागेल. तेंव्हा तुम्ही केसांचा निकाल लागेपर्यंत त्या तळ्यावर जाऊ नका.’ असे स्पष्ट सांगितले. यावर डॉ. बाबासाहेबांनी परिस्थितीचे गांभीर्य ओळखून एक तोडगा त्यावर हूड साहेबांना सुचवला. तो असा की, 'आम्ही रांगेत तळ्यावर शांततेत जाणार, पण तळ्यात उतरणार नाही. तर तळ्याला घेरावा

दीपक गायकवाड
मो. 97650 46493

घालणार.’ हा मध्यम मार्ग हूड साहेबांनाही पटला व त्याला त्यांनी होकार व संमती दिली. याच पद्धतीने या सत्याग्रहाचा कार्यक्रम पार पडला. यानंतर हि केस डॉ. बाबासाहेब दहा वर्षे लढले. या केसचा निकाल महाड कोर्टात अस्पृश्यांच्या बाजूने लागला. डॉ. आंबेडकरांचा विजय झाला. यावर महाडच्या स्पृश्य मंडळींनी ती केस महाडला जिल्हा न्यायालय नसल्याने ठाणे येथील जिल्हा न्यायालयात अपील करून नेली. तेथेही डॉ आंबेडकरच जिंकले. मग परत स्पृशांनी मुंबईच्या हायकोर्टात अपील केले. पण तिथेही परत डॉ आंबेडकरांचाच विजय झाला व महाडचे चवदार तळे अस्पृश्यांना कायमचे खुले झाले. यावेळी सत्याग्रहाला डॉ. आंबेडकरांबरोबर आलेली जनता शांततेत महाडला पोहचली होती. दासगाव ते महाड हे पाच मैलाचे अंतर. पण हा लवाजमा नाचत, गाजत व डॉ. आंबेडकर की जय, छ. शिवाजी महाराज की जय, जय शिवाजी जय भवानी अशा घोषणा देत आणि गाणी म्हणत सारे शिस्तीने महाडला पोहचले होते. डिएसपी व त्यांचा अधिकारीवर्ग व पोलिस चोख बंदोबस्त त्यांच्यावर ठेवून होते, हा एवढा मोठा समाज पाहून व पोलिसांप्रमाणे दिसणारे समता सैनिक पाहून महाडवासीयांचे धाबे दणाणले. संपूर्ण महाडात भीतीचे वातावरण पसरले. 'हा डॉ. आंबेडकर आपले एवढे सैन्य घेऊन महाडला येईल असे वाटले नव्हते' अशी स्पृश्य मंडळी खाजगीत बोलू लागली. कोणी जर एखाद्याला चूकून दम दिला, तर तो उलट जबाब देऊन 'अंगाला तर हात लावून बघ, मग कसे तुझे टाळके झोडतो' असा उलटा जबाब त्याला भीमसैनिकांकडून मिळत होता. यामुळे गुरगुर करणाऱ्यांचीही जाग्यावर फाटून धोतरे पिवळे व्हायची वेळ होत होती. डॉ. आंबेडकर हूड साहेबांची भेट घेऊन तीन वाजता सत्याग्रह मंडपात पोहचले व कामकाजाला सुरुवात झाली. यानंतर पहिल्यांदा स्वागतगीत झाले. यानंतर काही भाषणे झाल्यावर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भाषणासाठी समोर आले. संपूर्ण सभामंडप घोषणांनी दणाणून गेला. मग शांतपणे डॉ. आंबेडकरांनी भाषण सुरू केले व आजच्या परिषदेची वेळ स्पृशांनीच आपल्यावर आणली हे ठासून सांगितले. जर त्यांनी पहिल्याच वेळेला अस्पृश्यांच्या पाणी हक्काला संमती दिली असती व त्यांच्या जेवणात माती कालवून त्यांना मारझोड केली नसती व तळ्याच्या शुद्धीकरणाचा प्रयत्न केला नसता, तर आज येथे एवढ्या मोठ्यासंख्येने दूसऱ्यांदा हा समाज आला नसता. असे ठणकावून सांगितले. यानंतर एकूण चार ठराव या परिषदेत बहुमताने पास करण्यात आले. या ठरावावर फ्रेंच राज्यक्रांतीच्या मानवी

हक्कांच्या जाहिरनाम्याचाच प्रभाव जास्त प्रमाणात पडलेला दिसून येत होता. पुढे याच ठरावाच्या तत्वांचा समावेश भारतीय संविधानात झाला. इतके मानवतावादी, समतावादी व राष्ट्रवादी पद्धतीचे हे ठराव होते. तसेच हि सत्याग्रह परिषद सुरू होण्याअगोदरच अनंतराव चित्रे यांनी सभा मंडपाच्या द्वाराशीच दीडफूट चौरस व सहा इंच खोलीची एक यज्ञवेदी बांधून घेतलेली होती व ती चंदनाच्या लाकडांनी भरून ठेवलेली होती. या यज्ञवेदी भोवती चारी कोणात चारखांब रोवले होते. त्यावर तिन्ही बाजूंनी 'मनूस्मृतीची दहनभूमी, अस्पृश्यता नष्ट करा, भीक्षूकीशाहीला गाडून टाका. असे फलक लावले होते. पण १९२७ साली महाडच्या मनूस्मृती दहन भूमीतून दिलेला भटशाही गाडून टाकण्याच्या संदेशाचे फक्त आजपर्यंत आजच्या बौद्धांनीच काटेकोर पालन केले. जर तेव्हापासूनच जर सर्वच मूळ भारतीय बहुजनांनी यांचे पालन केले असते, तर आज मूळभारतीय बहुजनांच्या भारतावर भटांचे राज्यही आले नसते व भटांची संघटनाही (आरएसएस) पोसली गेली नसती आणि मूळभारतीय कोणाचे गुलामही झाले नसते. संत तुकारामांपासून ते मार्टिन ल्युथरकींग पर्यंत सर्वच संत व समाजसुधारकांनी आपापल्या धर्मात राहूनच धर्मसुधारणा व धर्मप्रबोधन केले. पण कोणीच आपल्या धर्माचा धर्मग्रंथ जाळून त्याचा निषेध व्यक्त केला नाही. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे मनूस्मृती दहानाचे पाऊल नव्या जगाची नांदी ठरली. म्हणून मनूस्मृती दहनाच्या घटनेला जगाच्या इतिहासात अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. हे भारतीयांना ज्यादिवशी समजेल त्यादिवशी तो दिवस भारतीयांच्या दृष्टीने सुवर्ण क्षण असेल. यात शंकाच नाही.●●

स्वाभिमानाचे स्मरणशिल्प – २०६

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा नागोराव पाटणकर चौक. नागपूर

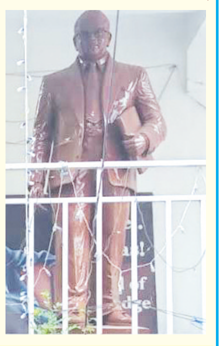

तथागत बुद्ध विहार तथागत कॉलनी, नागोराव पाटणकर चौक हा उत्तर नागपुरातील गजबजलेला चौक आहे .या ठिकाणी मोठ्या प्रमाणात लोक एकत्र येतात. तथागत बुद्ध विहार परिसरात सुंदर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा पुतळा आहे या परिसरात दररोज आणि दिनविशेष लोक एकत्र येतात. डॉ. बाबासाहेबांना वंदन करतात.

संवाद मित्र, कपिल नारनवरे
मो. 9370773608

महत्वाचे

राज्य सरकारी कर्मचारी मध्यवर्ती संघटनेची नवी कार्यकारिणी बिनविरोध

नागपूर : राज्य सरकारी कर्मचारी मध्यवर्ती संघटना, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर जिल्हा शाखेची १७ वी आमसभा व जिल्हा कार्यकारिणीची निवडणूक जुने सचिवालयातील स्व. कृष्णराव बिरे सभागृहात उत्साहात पार पडली. आमसभेत कर्मचारी हक्क, जुनी पेन्शन योजना, खासगीकरणाला विरोध आणि संघटनात्मक एकजुटीवर मान्यवरांनी मार्गदर्शन केले. तसेच सरचिटणीसांचा अहवाल, विविध ठराव आणि आर्थिक ताळेबंदास मंजुरी देण्यात आली. निवडणुकीत ज्ञानेश्वर महल्ले यांची जिल्हाध्यक्ष, मेघा करारे यांची कार्याध्यक्ष, अशोक दगडे यांची सरचिटणीस, तर सहदेव चव्हाण यांची कोषाध्यक्षपदी बिनविरोध निवड झाली. सर्व पदाधिकारी व कार्यकारिणी सदस्यांची बिनविरोध निवड झाल्याची घोषणा निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी केली.

अण्णाभाऊ साठे स्मृतिदिनानिमित्त आज बसपाकडून अभिवादन

नागपूर : साहित्यरत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या ५७ व्या स्मृतिदिनानिमित्त बहुजन समाज पक्षाच्या (बसपा) वतीने शनिवार, १८ जुलै रोजी सकाळी १० वाजता दीक्षाभूमी चौकातील अण्णाभाऊ साठे यांच्या पुतळ्याला माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात येणार आहे. 'कही हम भूल ना जाये' या बसपाच्या राष्ट्रीय अभियानांतर्गत हा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला आहे. बसपाचे प्रदेश, जिल्हा, शहर, विधानसभा, सेक्टर व बूथ स्तरावरील आजी-माजी पदाधिकारी, कार्यकर्ते व हितचिंतकांनी मोठ्या संख्येने उपस्थित राहावे, असे आवाहन महाराष्ट्र प्रदेश बसपाचे मीडिया प्रभारी उत्तम शेवडे यांनी केले.

बार्टीकडून एमपीएससी गट-ब मुख्य परीक्षा तयारीसाठी १० हजारांचे आर्थिक सहाय्य

पुणे : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणेमार्फत महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (एमपीएससी) अराजपत्रित गट-ब पूर्व परीक्षा २०२६ उत्तीर्ण अनुसूचित जातीच्या उमेदवारांना मुख्य परीक्षेच्या तयारीसाठी प्रत्येकी १०,००० इतके एकरकमी आर्थिक सहाय्य देण्यात येणार आहे. या योजनेसाठी पात्र उमेदवारांनी बार्टीच्या संकेत स्थळावरील नोटीसबोर्डमध्ये उपलब्ध सविस्तर जाहिरात व ऑनलाइन अर्ज भरावा, असे आवाहन संस्थेने केले आहे. अधिक माहितीसाठी बार्टीच्या अधिकृत संकेतस्थळावरील NOTICE-BOARD > Maharashtra Public Service Commission Non-Gazetted Group-B Main Examination 2026 या विभागाला भेट देण्याचे आवाहन केले आहे.

१० वी, १२ वीतील गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार १९ जुलैला

नागपूर : महाराष्ट्र राज्य कास्ट्राईब कर्मचारी कल्याण महासंघाच्या वतीने दहावी, बारावी तसेच यूपीएससी व एमपीएससी परीक्षेत यश मिळविलेल्या गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार समारंभ १९ जुलै रोजी सकाळी ११ वाजता सामाजिक न्याय भवन सभागृह, दीक्षाभूमी रोड, नागपूर येथे आयोजित करण्यात आला आहे. समारंभाचे उद्घाटन महसूलमंत्री चंद्रशेखर बावनकुळे यांच्या हस्ते होणार असून, शालेय शिक्षण राज्यमंत्री पंकज भोंयर प्रमुख उपस्थित राहणार आहेत. जिल्हाधिकारी कुमार आशीर्वाद व अपर पोलीस आयुक्त विनिता साहू विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करणार आहेत. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी कामगार नेते अरुण गाडे राहतील, तर डॉ. राजाभाऊ टाकसाळे विशेष अतिथी म्हणून उपस्थित राहतील. गुणवंत विद्यार्थ्यांचा गौरव करून त्यांना पुढील शैक्षणिक वाटचालीसाठी प्रेरणा देणे हा या कार्यक्रमाचा उद्देश असून, महासंघाने विद्यार्थी, पालक व नागरिकांनी मोठ्या संख्येने उपस्थित राहण्याचे आवाहन केले आहे.

निधन वार्ता

सुरेशराव वशिष्ठ

नागपूर : २०३, डेफोडील, लाईफ स्टाईल सोसायटी येथील रहिवासी, सुरेशराव वशिष्ठ यांचे १७ जुलै रोजी निधन झाले. मृत्युसमयी त्याचं वय ८३ होते. अंतिम संस्कार अंबाझरी घाटावर केले.

धम्मसंगोष्टीत नातेवाईकांना सहभागी करून धम्मकार्य गतिमान करा : डॉ. बाबा वाणी

नागपूर : आषाढ पौर्णिमेपासून सुरू होणाऱ्या वर्षावासाच्या पार्श्वभूमीवर प्रत्येक बौद्ध विहारात धम्मकार्य अधिक गतिमान झाले पाहिजे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या संदेशानुसार बौद्धांनी दर रविवारी मोठ्या संख्येने एकत्र येऊन धम्मसंस्कार जोपासले पाहिजेत. तसेच धम्मसंगोष्टीच्या प्रत्येक सभासदाने दर गुरुवारी आपल्या नातेवाईकांनाही धम्मसंगोष्टीत सहभागी करून घ्यावे, असे आवाहन ज्येष्ठ विचारवंत डॉ. बाबा वाणी यांनी केले. धम्मसंगोष्टीच्या ४०३ व्या साप्ताहिक सभेत 'समाजाला संघटित होण्याचे सूत्र' या विषयावर ते प्रमुख वक्ते म्हणून बोलत होते. यावेळी त्यांनी सांगितले की, व्यक्ती-व्यक्तीमध्ये बौद्ध संस्कार रुजणे आवश्यक आहे. सुखी व आनंदी जीवनासाठी विनयाचे पालन आणि मनावर नियंत्रण मिळविण्यासाठी विपश्यना साधना महत्त्वाची आहे. प्रत्येकाने धम्मप्रसाराचे कार्य करत इतरांना धम्मदीक्षा मिळवून देण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत. मागील नऊ वर्षांपासून धम्मसंगोष्टीचे कार्य वज्जी गणराज्याच्या आदर्शाप्रमाणे सातत्याने सुरू असल्याचा अभिमान त्यांनी व्यक्त केला. डॉ. वाणी म्हणाले की, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आदर्श भिक्खूचे जे स्वरूप मांडले आहे, त्यानुसार भिक्खूंचे आचरण असणे गरजेचे आहे. समाजाची खरी संघटनशक्ती केवळ दीक्षाभूमीवरील गर्दीवर नव्हे, तर समाजाचे लोकप्रतिनिधी किती मोठ्या संख्येने निवडून येतात यावर ठरते, असेही त्यांनी स्पष्ट केले. सभेचे अध्यक्ष राम घोडेस्वार यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणात बुद्धांच्या अनित्यतेच्या तत्त्वाचा उल्लेख करत, जगात मृत्यू हाच एकमेव अटळ सत्य असल्याचे सांगितले. नदी जशी आपल्या मार्गातील अडथळ्यांवर मात करून अखेरीस समुद्राला मिळते, त्याचप्रमाणे प्रत्येकाने स्वतःमध्ये सकारात्मक बदल घडवून धम्म आचरणात आणावा आणि समाजाच्या संघटनासाठी कटिबद्ध व्हावे, असे त्यांनी आवाहन केले. कार्यक्रमाची सुरुवात मिलिंद जाधव यांच्या धम्मगीताने झाली. धर्मेश प्रसेनजीत यांनी एसआयआर (SIR) विषयावर माहिती दिली. यावेळी श्रीराम बनसोड, डॉ. टी. टी. मेश्राम, डॉ. प्रा. सुनील भगत, डॉ. माधव जांभुळे, इंजि. शुद्धोदन बडवणे, शिवदास वासे आणि खेमचंद भागवतकर यांच्या वाढदिवसानिमित्त त्यांचा सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाचे संचालन आशय दिलीप बौद्ध यांनी, तर आभार प्रदर्शन शारदा देवळे यांनी केले. या भरगच्च कार्यक्रमास धम्मप्रेमींसह अनेक मान्यवर मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

सामाजिक बांधिलकी जपण्यासाठी एकत्र येणे काळाची गरज : मनोहर आठवले

पुणे : बुद्ध, शिवाजी, फुले, शाहू आणि आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त आपण एकत्र येतो. एकत्र येऊन एकमेकांच्या सुख-दुःखाचे भागीदार होतो. सामाजिक बांधिलकी जपण्यासाठी समाजाने एकत्र येणे ही काळाची गरज असल्याचे प्रतिपादन कर्मचारी नेते मनोहर आठवले यांनी केले. पिंपळे सौदागर येथील वीर संभाजी ज्येष्ठ नागरिक संघाच्यावतीने छत्रपती राजश्री शाहू महाराज जयंती मोठ्या उत्साहात साजरी केली. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी माजी उच्च अधिकारी रमेश उंदीरवाडे होते. प्रमुख अतिथी आंबेडकरी विचारवंत एस. एल. वानखेडे आणि कर्मचारी नेते मनोहर आठवले उपस्थित होते. यावेळी बोलताना एस. एल वानखेडे म्हणाले की, कोल्हापूर संस्थानात सर्व जाती-धर्मांतील विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृहे उभारणे, राधानगरी धरणाची निर्मिती, शेती व औद्योगिकीकरणाला चालना देणे तसेच इतर मागासवर्गीय आणि अस्पृश्य समाजाला सामाजिक न्याय व आरक्षण देण्याचे ऐतिहासिक कार्य राजर्षी शाहू महाराजांनी केले. या पार्श्वभूमीवर कर्मचारी नेते मनोहर आठवले आणि मीना आठवले यांचा जाहीर सत्कार केला. कार्यक्रमाच्या पहिल्या सत्रानंतर गजभिये परिवाराच्या वतीने सुरू करण्यात आलेल्या 'कोकण रत्न लोणचे' या गृहउद्योगाचे लोकार्पण करण्यात आले. डॉ. भीमराव सरवदे, मिरा गाणार, डॉ. रुपाली आठवले, रमेश उंदीरवाडे, विलास गजभिये आणि पुरुषोत्तम गाणार यांच्या हस्ते हा लोकार्पण झाले. यावेळी विलास गजभिये म्हणाले की, आपल्या लोकांनी मोठ्या शहरांमध्ये छोट्या उद्योगांच्या माध्यमातून पुढे आले पाहिजे. खाद्यपदार्थ निर्मिती क्षेत्रात झेप घेण्याची गरज आहे. माझा मुलगा क्षितिज गजभिये नोकरी सांभाळून उद्योग क्षेत्रात उतरला असून संघाच्या सहकार्याने 'कोकण रत्न लोणचे' घराघरात पोहोचेल, असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला. अप्पासाहेब कांबळे भवन, रहाटणी, पिंपरी येथे आयोजित शाहू जयंती कार्यक्रमात विविध क्षेत्रातील मान्यवरांच्या उपस्थितीत गीतगायनाचा कार्यक्रमही रंगला. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ. डी. एस. कोरे, संचालन पुरुषोत्तम गाणार तर आभार प्रदर्शन ॲड. वाय. डी. वाघमारे यांनी केले. कार्यक्रमास अप्पासाहेब कांबळे, डॉ. भीमराव सरवदे, शशिकांत शेलार, शिवाप्पा पसारकर, महेंद्र गायकवाड, भीमा सवाई, मनोहर आठवले, भाऊराव दहागावकर, गुलाब आढाव, प्रा. बन्सी शिंदे, केशव मेश्राम यांच्यासह संघाचे सदस्य मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

कवयित्री मनिषा कांबळे यांना 'कलम-रत्न'

यवतमाळ : मराठी साहित्य क्षेत्रातील कवयित्री, लेखिका व समीक्षक मनिषा कांबळे यांना आर्यरवी एंटरटेन्मेंट आयोजित राज्यस्तरीय '१ ला पत्रकार, मुक्त पत्रकार, संपादक, कला, साहित्य, समाजसेवक पुरस्कार सोहळा–२०२६' मध्ये प्रतिष्ठेचा 'कलम-रत्न' पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. दादर (पूर्व), मुंबई येथे झालेल्या सोहळ्यात श्रीधर कीर, प्रा. विष्णुभाऊ बापट, अरुण म्हात्रे, पंढरीनाथ तामोरे, गुरुनाथ तिरुपणकर, डॉ. सुनील शिंदे आणि वैभव कदम यांच्या हस्ते त्यांचा सन्मान करण्यात आला.

गेल्या २२ वर्षांपासून साहित्य क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या मनिषा कांबळे यांनी कविता, समीक्षा, वैचारिक लेख आणि सामाजिक विषयांवरील लेखनातून स्वतंत्र ओळख निर्माण केली आहे. त्यांचा 'सूर्याचा सूर्य' हा काव्यसंग्रह विशेष गाजला असून समता, स्त्री-सक्षमीकरण आणि परिवर्तनवादी विचारांचा प्रभाव त्यांच्या लेखनात दिसून येतो.

पुरस्कार स्वीकारताना त्यांनी हा सन्मान आपल्या कुटुंबीय, वाचक आणि साहित्यप्रेमींना समर्पित करत समाजहिताचे लेखन अधिक जोमाने सुरू ठेवण्याचा संकल्प व्यक्त केला.

दिल्लीतील सोनम वांगचुक यांच्या उपोषणाला नागपुरातून पाठिंबा

१९ जुलैपासून साखळी उपोषण

नागपूर : दिल्ली येथे पर्यावरणवादी, वैज्ञानिक व सामाजिक कार्यकर्ते सोनम वांगचुक यांनी सुरू केलेल्या आमरण उपोषणाला पाठिंबा जाहीर करण्यासाठी 'आम्ही सारे भारतीय' संघटनेच्या वतीने नागपुरात पत्रकार परिषद घेण्यात आली. यावेळी केंद्र सरकारने नीट (NEET) परीक्षा पेपरफुटी प्रकरणाची नैतिक जबाबदारी स्वीकारून केंद्रीय शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी राजीनामा द्यावा, अशी मागणी करण्यात आली. संघटनेने पेपरफुटीमुळे लाखो विद्यार्थ्यांचे भवितव्य धोक्यात आल्याचा आरोप करत दोषींवर कठोर कारवाई व शिक्षण व्यवस्थेत पारदर्शकता आणण्याची मागणी केली. तसेच, दिल्लीतील आंदोलनाला पाठिंबा म्हणून नागपूरच्या संविधान चौकात १९ जुलैपासून साखळी उपोषण आंदोलन सुरू करण्यात येणार असल्याची घोषणा करण्यात आली.

पत्रकार परिषदेला अशोक सरस्वती, कॉ. अरुण लाटकर, सरदार जगजीत सिंग, डॉ. विनय बारहाते, बाबा शेळके, अरुण गाडे, प्रा. रमेश पिसे, दिनेश अंडरशहारे, डॉ. सुरेश बर्वे, विलास भोंगाडे, प्रा. राहुल मून यांच्यासह विविध सामाजिक व राजकीय संघटनांचे पदाधिकारी उपस्थित होते.

कामठीत राजाभाऊ ढाले यांना स्मृतिदिनानिमित्त अभिवादन

कामठी : दलित पँथरचे संस्थापक आणि आंबेडकरी चळवळीतील ज्येष्ठ विचारवंत स्व. राजाभाऊ ढाले यांच्या नवव्या स्मृतिदिनानिमित्त जयस्तंभ चौक, कामठी येथील संत कबीर वाचनालयात अभिवादन कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्रदीप फूलझेले होते. यावेळी भदंत नागदीपंकर महास्थविर, बी.एम. सोमकूवर, रजनीताई धोंगडे, रवींद्र बोरकर, सिद्धार्थ मेश्राम, उमराव डोंगरे, रामचंद्र धोंगडे, चुडामण वासनिक, पांडुरंग मानकर आदींनी राजाभाऊ ढाले यांच्या कार्याचा व विचारांचा गौरव करत त्यांच्या स्मृतींना उजाळा दिला. कार्यक्रमाला आंबेडकरी चळवळीतील कार्यकर्ते मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. फुले-आंबेडकर विचारधारा क्रांतिकारी संत कबीर वाचनालयाच्या पदाधिकारी, सदस्य व विद्यार्थ्यांनी कार्यक्रमाचे आयोजन केले. संचालन नरेंद्र गजभिये यांनी केले, तर आभार पांडुरंग मानकर यांनी मानले.

विद्यार्थ्यांसाठी गणितातील 'Important Formulas and Theorems' पुस्तक उपलब्ध

नागपूर : बानाई अभियंता संघटनेच्या वतीने इयत्ता ९ वी व १० वीच्या विद्यार्थ्यांसाठी गणित विषयावरील 'Important Formulas and Theorems - Mathematics' हे उपयुक्त पुस्तक उपलब्ध करून देण्याचा उपक्रम हाती घेण्यात आला आहे. सीबीएसई, राज्य मंडळ, आयसीएसई, आयजीसीएसई तसेच आयआयटी फाउंडेशनच्या अभ्यासक्रमासाठी हे पुस्तक उपयुक्त असल्याचे अनेक गणित शिक्षकांनी नमूद केले आहे. विद्यार्थ्यांना गणितातील सूत्रे व प्रमेयांचे सुलभ अध्ययन व्हावे, या उद्देशाने हा उपक्रम राबविण्यात येत आहे.

या पुस्तकाची छापील किंमत ४५० रुपये असली तरी बानाई अभियंता संघटनेने विद्यार्थ्यांच्या हिताचा विचार करून शाळांमार्फत ते केवळ १५० रुपयांत उपलब्ध करून देण्याचा निर्णय घेतला आहे. गणित विषयाचे शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांनी या उपक्रमाचा लाभ घ्यावा, असे आवाहन संघटनेने केले आहे.

पोलीस दादालोरा खिडकी योजनेंतर्गत २३ युवक-युवतींना कौशल्य प्रशिक्षणासाठी नागपूरला रवाना

गोंदिया : जिल्हा पोलीस अधीक्षक गोरख भामरे यांच्या संकल्पनेतून व अपर पोलीस अधीक्षक यांच्या मार्गदर्शनाखाली पोलीस दादालोरा खिडकी योजनेंतर्गत गोंदिया जिल्ह्यातील २३ युवक-युवतींना प्रथम एज्युकेशन फाउंडेशन, नागपूर येथे ४५ दिवसांच्या कौशल्य प्रशिक्षणासाठी रवाना करण्यात आले.

पोलीस मुख्यालय, कारंजा येथे आयोजित कार्यक्रमात प्रशिक्षणार्थींना सोलार पीव्ही इन्स्टॉलर (सूर्यमित्र) आणि इलेक्ट्रिक व्हेईकल सर्व्हिस असिस्टंट या अभ्यासक्रमांचे मोफत प्रशिक्षण दिले जाणार असून, प्रशिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर शंभर टक्के रोजगाराची हमी देण्यात आली आहे.

कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी पोलीस उपनिरीक्षक श्रीकांत हत्तीमारे होते. प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रथम एज्युकेशन फाउंडेशनचे केंद्रप्रमुख प्रमोद बाकमवार व आशिष इंगळे उपस्थित होते. संचालन पोलीस अंमलदार भास्कर हरीणखेडे यांनी केले. कार्यक्रमाचे आयोजन नक्षल प्रोपगंडा सेलच्या वतीने पोहवा चंद्रिकापुरे, पोहवा तनुजा मेश्राम व मपोशी समा कुरेशी यांनी केले.

विदर्भात केंद्रीय विद्यापीठ स्थापनेची मागणी; SIO चे खासदार श्यामकुमार बर्वे यांना निवेदन

नागपूर : स्टुडंट्स इस्लामिक ऑर्गनायझेशन ऑफ इंडिया (SIO) महाराष्ट्र नॉर्थच्या शिष्टमंडळाने सहसचिव तैसीर ज़ैद यांच्या नेतृत्वाखाली रामटेकचे खासदार श्यामकुमार बर्वे यांची भेट घेऊन विदर्भात बहुविषयक केंद्रीय विद्यापीठ स्थापन करण्याची मागणी करणारे निवेदन सादर केले. विदर्भात विज्ञान, तंत्रज्ञान, वैद्यकीय, कायदा, व्यवस्थापन, कृषी व संशोधन आदी सर्व शाखांचे शिक्षण देणाऱ्या केंद्रीय विद्यापीठाची आवश्यकता असल्याचे शिष्टमंडळाने नमूद केले. नागपूर हे भौगोलिकदृष्ट्या मध्यवर्ती आणि शैक्षणिकदृष्ट्या सक्षम असल्याने विद्यापीठासाठी योग्य ठिकाण असल्याचेही त्यांनी सांगितले.

यावेळी परीक्षा प्रणालीतील पारदर्शकता आणि मूल्यमापन प्रक्रियेत सुधारणा करण्याबाबतही स्वतंत्र निवेदन देण्यात आले. खासदार श्यामकुमार बर्वे यांनी मागण्यांवर सकारात्मक विचार करून आवश्यक ते सहकार्य करण्याचे आश्वासन दिले.

डॉ. चंदनसिंह रोटेले स्मृती सुवर्णपदकासाठी विद्यापीठाला ३ लाखांची देणगी

नागपूर : समाजकार्य क्षेत्रातील ज्येष्ठ शिक्षणतज्ज्ञ स्व. डॉ. चंदनसिंह रोटेले यांच्या स्मरणार्थ राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठात 'समाजकार्य भूषण डॉ. चंदनसिंह रोटेले स्मृती सुवर्णपदक' सुरू करण्यात येणार आहे. यासाठी रोटेले ग्रुप ऑफ इनस्टिट्यूशन्सचे अध्यक्ष डॉ. केदारसिंह रोटेले यांनी कुलगुरू डॉ. मनाली क्षीरसागर यांच्याकडे ३ लाख रुपयांचा धनादेश सुपूर्द केला.

स्व. डॉ. चंदनसिंह रोटेले यांच्या ६९ व्या जयंतीनिमित्त आयोजित कार्यक्रमात हा धनादेश देण्यात आला. यावेळी डॉ. काजोल रोटेले, किरण रोटेले, मधू रोटेले, प्रा. अमोलसिंह रोटेले यांच्यासह विद्यापीठाचे प्रभारी कुलसचिव डॉ. विजय खंडाळ, डॉ. नरेश कोलते, डॉ. महेंद्रकुमार मेश्राम आणि अन्य मान्यवर उपस्थित होते. यावेळी डॉ. केदारसिंह रोटेले यांनी स्व. डॉ. चंदनसिंह रोटेले यांच्या समाजकार्य व शिक्षण क्षेत्रातील योगदानाचा गौरव करत हे सुवर्णपदक विद्यार्थ्यांमध्ये शैक्षणिक गुणवत्ता आणि समाजकार्याची प्रेरणा निर्माण करणारे ठरेल, असा विश्वास व्यक्त केला.

प्रा. डॉ. राजकुमार शेलार यांना 'राजश्री शाहू पुरस्कार-2026'

इंदापूर : कळंब (ता. इंदापूर) येथील विश्वासराव रणसिंग महाविद्यालयाचे मराठी विभागाचे सहाय्यक प्राध्यापक प्रा. डॉ. राजकुमार शेलार यांना शिक्षण, संशोधन, साहित्य व समाजप्रबोधन क्षेत्रातील उल्लेखनीय योगदानाबद्दल युगप्रवर्तक श्री शाहू बहुउद्देशीय सेवा संस्था, महाराष्ट्र राज्य यांच्या वतीने 'राजश्री शाहू पुरस्कार-2026' प्रदान करण्यात आला. ज्येष्ठ विचारवंत व इतिहास संशोधक डॉ. श्रीमंत कोकाटे यांच्या हस्ते हा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. यावेळी कैलास कदम, प्रा. कृष्णा ताटे यांच्यासह विविध क्षेत्रातील मान्यवर उपस्थित होते.

पुरस्कार स्वीकारताना डॉ. शेलार यांनी हा सन्मान समाजाप्रती असलेली जबाबदारी अधिक वाढविणारा असल्याचे सांगत शिक्षण, संशोधन, साहित्यनिर्मिती आणि समाजहिताची कार्ये अधिक समर्पितपणे करण्याचा संकल्प व्यक्त केला.

डॉ. शेलार यांच्या या यशाबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. अशोक काळंगे, उपप्राचार्य प्रा. ज्ञानेश्वर गुळीग, प्राध्यापक, सहकारी तसेच सामाजिक, शैक्षणिक व राजकीय क्षेत्रातील मान्यवरांनी त्यांचे अभिनंदन केले.

बोधिसत्त्व सोसायटीतर्फे मानवता हायस्कूलच्या विद्यार्थ्यांना शालेय गणवेश वाटप

नागपूर : बोधिसत्त्व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मल्टी पर्पज सोसायटी, नागपूर या धर्मादाय संस्थेतर्फे चंद्रमणी नगर येथील मानवता हायस्कूलमध्ये इयत्ता पाचवी ते सातवीच्या विद्यार्थ्यांना शालेय गणवेशाचे वितरण केले.

कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे अध्यक्ष सतीश ओरके होते. यावेळी उपाध्यक्ष अमृतराज पाटील, सचिव रामचंद्र गेडाम, कार्यकारी सदस्य शत्रुघ्न चवरे, व्यवस्थापक प्रतिभा मेश्राम तसेच शाळेचे मुख्याध्यापक हसबन, पजई, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी उपस्थित होते.

कार्यक्रमाची सुरुवात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून करण्यात आली. अध्यक्ष सतीश ओरके यांनी विद्यार्थ्यांना भविष्यातील शैक्षणिक वाटचालीसाठी शुभेच्छा देत, गरजू विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती व आर्थिक मदतीसाठी संस्था नेहमीच पाठीशी उभी राहील, अशी ग्वाही दिली.

यानंतर इयत्ता पाचवी ते सातवीच्या सर्व विद्यार्थ्यांना मान्यवरांच्या हस्ते शालेय गणवेशाचे वितरण करण्यात आले. मागील वर्षाप्रमाणे यंदाही विद्यार्थ्यांसाठी साहित्य व गणवेश उपलब्ध करून दिल्याबद्दल शाळेच्या वतीने बोधिसत्त्व सोसायटीचे आभार मानले.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एआय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648